

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ
FAKULTETAS
EUROPOS INSTITUTAS**

Justinas Švedkauskas

**LIETUVOS EKONOMIKOS PATRAUKLUMAS TIESIOGINĖMS
UŽSIENIO INVESTICIJOMS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Doc. dr. Rasa Daugėlienė

KAUNAS, 2016

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ
FAKULTETAS
EUROPOS INSTITUTAS**

**LIETUVOS EKONOMIKOS PATRAUKLUMAS
TIESIOGINĖMS UŽSIENIO INVESTICIJOMS**

Baigiamasis magistro projektas
Europos integracijos studijų programa (kodas 621N12003)

Vadovas

Doc. dr. Rasa Daugėlienė

2016-06-01

Recenzentas

Prof. dr. Leonas Žitkus

2016-06-01

Projektą atliko

Justinas Švedkauskas

2016-06-01

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

(Fakultetas)

(Studento vardas, pavardė)

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

„Lietuvos ekonomikos patrauklumas tiesioginėms užsienio investicijoms“ AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

20 ____ m. _____ d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Justino Švedkausko**, baigiamasis projektas tema „Lietuvos ekonomikos patrauklumas tiesioginėms užsienio investicijoms“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Švedkauskas J. (2016). Attractiveness of Lithuanian Economy for the Foreign Direct Investments. Study programme 621N12003. Supervisor doc. Dr. R. Daugėlienė. Kaunas: Faculty of Social, Arts and Humanities, Institute of Europe, Kaunas University of Technology.

SUMMARY

Globalisation has led to the fast and rapid transformation of different countries around the world, economies integration and interse interrelationships. Foreign direct investment (FDI) has flourished over the years due to the many benefits it has offered to different countries across the globe. With the help of modern production techniques, highly advanced transportation systems, transnational corporations, outsourcing of manufacturing and services, and rapid industrialization, FDI is growing and spreading very fast. According to the changing situations, we have to look through the current FDI situation in Lithuania and EU to see what has been done and how to improve the attractiveness of Lithuanian economy to the FDI.

In this master work you can find a wide range analysis of theory and practice. Many scientists analysed FDI, its benefit to the particular countries development (Campos, Kinoshita, 2008; Harding, Javorcik, 2011; Jahanson, 2005; Laskiene, 2010; Ibrahimova, 2010; Anyanwu, 2012; Buckley, Casson, 2010; Dumludag, 2009; Tvaronaviciene, Grybaitė, Korsakiene, 2009; Seckute, Tvaronavicius, 2007; Adam, Tweneboah, 2009; Wiechozek, 2009; Blackhurst, 2010; Treigiene, 2010; Baum, Hartzell, 2013). In most of the countries, especially in small and developing countries, foreign direct investments have been seen as one of the essential forces for the country's development. It has been considered as important condition stimulating productivity and rapid economic growth.

Lithuania is not rich in natural resources or do not produce high valued products so foreign direct investments play an important role. However, there are many doubts about perspectives for FDI and its advantages. Do really FDI stimulates productivity, higher quality of goods and services, sustainable development and rapid economic growth? Thus there is an incentive for analyzing FDI driven factors and their tendency in the Lithuania comparing with other dominating EU countries and the EU itself.

The first chapter consists of two parts: classification of FDI, its meaning and theoretical understanding. Also, the benefits and influence of FDI to the particular country is analyzed in the theory way. The second chapter consists of the emphasis of the European Union and Lithuanian foreign direct investment policy. The third chapter is mainly focused on statistic data from Eurostat. Tis chapter provides detailed foreign direct investment analysis in Lithuanian comparing with the EU and dominating countries by economic activities; investigation of what part of GDP generates foreign direct investments and identification of countries which are the most active in Lithuania. The very last chapter presents the guidelines of the perspectives for the foreign direct investment in Lithuania.

TURINYS

SUMMARY.....	4psl.
TURINYS.....	5psl.
ĮVADAS.....	8psl.
1. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ APRĖPTIS IR JŲ REIŠMĖ EKONOMIKOS PLĖTRAI.....	10psl.
1.1 Tiesioginių užsienio investicijų samprata, esmė ir klasifikavimas.....	10psl.
1.2 Tiesioginių užsienio investicijų įtaka šalies ekonomikos plėtrai.....	17psl.
2. EUROPOS SAJUNGOS VYKDOMOS INVESTICIJŲ POLITIKOS PRINCIPAI IR ASPEKTAI.....	22psl.
2.1 Tiesioginių užsienio investicijų reglamentavimas Europos Sąjungoje.....	22psl.
2.2 Investicinės veiklos teisinis reglamentavimas Lietuvoje.....	24psl.
3. LIETUVOS EKONOMIKOS SITUACIJOS TIESIOGINĖMS UŽSIENIO INVESTICIJOMS ANALIZĖ.....	28psl.
3.1 Tyrimo metodikos pagrindimas.....	28psl.
3.2 Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų raidos analizė.....	31psl.
3.3 Lietuvos investicinės aplinkos SSGG analizė.....	37psl.
4. REKOMENDACIJOS LIETUVOS EKONOMIKOS PATRAUKLUMUI TIESIOGINĖMS UŽSIENIO INVESTICIJOMS DIDINTI.....	40psl.
IŠVADOS.....	43psl.
LITERATŪRA.....	45psl.
ŠALTINIAI.....	48psl.
PRIEDAI.....	49psl.

LENTELĖS

<i>1 lentelė.</i> Tiesioginių užsienio investicijų apibrėžimų palyginimas.....	11psl.
<i>2 lentelė.</i> Tiesioginio užsienio investavimo integracijos procesai.....	13psl.
<i>3 lentelė.</i> Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ūkiui.....	17psl.
<i>4 lentelė.</i> Pagrindinės šalys investuotojos Lietuvoje pagal sukauptas TUI 2012-2015m.....	34psl.
<i>5 lentelė.</i> Lietuvos, Suomijos ir ES BVP 2015 metais, mlrd. Eurų.....	36psl.
<i>6 lentelė.</i> Lietuvos investicinės aplinkos SSGG analizė.....	37psl.

PAVEIKSLAI

<i>1 pav.</i> Užsienio investicijų klasifikacija.....	14psl.
<i>2 pav.</i> Tiesioginių užsienio investicijų sandara.....	15psl.
<i>3 pav.</i> Investicinę veiklą reguliuojantys Lietuvos Respublikos įstatymai.....	16psl.
<i>4 pav.</i> Investicijų sritys draudžiamos pagal LR įstatyminę bazę.....	25psl.
<i>5 pav.</i> Investicinės veiklos valstybinio reguliavimo normos.....	26psl.
<i>6 pav.</i> Europos Sąjungos šalių reitingai pagal “Doing business 2015” tyrimą.....	27psl.
<i>7 pav.</i> Kriterijų, nusakančių šalies ekonomikos patrauklumą TUI klasifikavimas.....	28psl.
<i>8 pav.</i> Lietuvos BVP ir TUI dinamika 2012-2015 metais, mlrd. eurų.....	30psl.
<i>9 pav.</i> Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui, metų pabaigoje.....	31psl.
<i>10 pav.</i> Tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis, 2015 %.....	32psl.
<i>11 pav.</i> Suomijos TUI kitimas 2012-2015 metais, mln. eurų.....	33psl.
<i>12 pav.</i> Suomijos ir Lietuvos mokesčių sistemos palyginimas.....	35psl.

IVADAS

Temos aktualumas. Kaip teigiama mokslo darbuose, tiesioginė užsienio investicija (TUI) laikoma tokia investicija, kurios pagrindu susiklosto ilgalaikiai ekonominiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės (Davulis, 2003). Tarptautinė prekyba, o ypač TUI, skatina kiekvienos šalies tvarų ekonomikos augimą bei didina šalies konkurencingumą (Campos, Kinoshita, 2008; Harding, Javorcik, 2011; Jahanson, 2005; Laskienė, 2010; Ibrahimova, 2010; Anyanwu, 2012; Buckley, Casson, 2010; Dumludag, 2009; Tvaronavičienė, Grybaitė, Korsakienė, 2009; Šečkutė, Tvaronavičius, 2007; Adam, Tweneboah, 2009; Wiechozek, 2009; Blackhurst, 2010; Treigienė, 2010; Baum, Hartzell, 2013).

Globalizacijos procesai skatina pasaulio valstybių integravimąsi bei prisideda prie intensyvėjančių tarpusavio ryšių. Valstybių tarpusavio ryšiai palaikomi vykdant prekybinius mainus, investuojant, skatinant žmogiškojo kapitalo judėjimą, dalinant informacija. Persipynęs ir priklausomas rinkos ekonomikos išplitimas pasaulyje bei su tuo susijusi technologijų pažanga sukūrė palankias sąlygas sustiprinti tarpusavio bendradarbiavimą tarp pasaulio valstybių ir plėtoti ekonomines perspektyvas.

Lietuva neturi gausių nuosavo kapitalo išteklių ar produktų pasižyminčių aukšta pridėtine verte, todėl tiesioginės užsienio investicijos laikomos svarbiomis šalies ekonomikos produktyvumą skatinančiomis, o kartu ir ekonomikos augimą gerinančiomis prielaidomis. Lyginant su Europos Sąjungos duomenimis, investicijų į Lietuvą pritraukiama nedaug. Pabrėžtina, kad ateinančios investicijos nedaug prisideda prie aukštųjų technologijų plėtros. Užsienio investuotojų motyvai renkantis šalį savo investicijoms yra įvairūs: ieškoma naujų didelių rinkų, siekiama gamybos efektyvumo (darbo jėgos ir kitų sąnaudų požiūriu), įvertinama, ar yra gamtinių išteklių, ar yra galimybės didinti turtą. Ne visoms ūkio šakoms tie motyvai vienodai svarbūs. Lietuvos padėtis pagal du iš šių motyvų yra bloga: rinka maža (jei nesinaudoti visa ES rinka), gamtinių išteklių dar mažiau. Efektyvumo požiūriu Lietuvą lenkia daugelis šalių, nors nišų rasti galima. Lietuva kuria investavimo strategijas ir skatina užsienio kapitalo atėjimą į šalies ūkį. Siekiant pritraukti užsienio investuotojus, jiems suteikiamos mokesstinės lengvatos, strateginių investuotojų teisės. Visgi, tokių išskirtinių sąlygų sudarymas nėra efektyvus, neturi klestėjimo požymių. Tai, kad šiuo metu į Lietuvą tiesioginių užsienio investicijų pritraukiama nedaug, skatina analizuoti valstybės ekonominę politiką, skatinant tiesioginių užsienio investicijų atėjimą į šalį bei nustatyti tiesioginių užsienio investicijų plėtrą lemiančius veiksnius. Kompleksinis tiesioginių užsienio investicijų plėtrą lemiančių veiksnių nustatymas gali būti traktuojamas kaip Lietuvos patrauklumo tiesioginėms užsienio investicijoms didinimo prielaida.

Mokslinė / praktinė problema. Kaip identifikuoti Lietuvos ekonomikos stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes TUI atžvilgiu?

Tyrimo objektas. Tiesioginės užsienio investicijos.

Tyrimo dalykas. Lietuvos ekonomikos patrauklumas TUI.

Baigiamojo projekto tikslas – nustatyti Lietuvos ekonomikos situaciją tiesioginėms užsienio investicijoms ir pateikti stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizę.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti TUI aprėptis ir išskirti jų reikšmę ekonomikos plėtrai;
2. Susisteminti ES vykdomos investicijų politikos principus ir jų atspindžius Lietuvos ekonomikoje;
3. Išnagrinėti Lietuvos ekonomikos situaciją;
4. Išskirti Lietuvos ekonomikos patrauklumo TUI stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes.

Tyrimo metodai: tyrimo tikslui pasiekti, pasitelkti šie tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė: teorinėje darbo dalyje remtasi Lietuvos bei užsienio autorių moksline literatūra, bei mokslinėmis publikacijomis.
2. Statistinių duomenų analizė. Duomenų lyginamoji analizė.

Baigiamojo projekto teorinis ir praktinis reikšmingumas. Tyrimo metu atskleistos pagrindinės Lietuvos ekonomikos (ne)patrauklumo priežastys/pasekmės tiesioginėms užsienio investicijoms. Išryškinta galima Lietuvos ekonomikos patrauklumo struktūra tiesioginėms užsienio investicijoms ir pasiūlyti jos stiprinimo veiksmai.

Baigiamajame projekte susistemintas investicijų klasifikavimas, atskleistas mokslininkų požiūris į tiesioginių užsienio investicijų poveikį šalies plėtrai bei išnagrinėti šalies investicinio klimato veiksniai, nulemiantys palankius investicijų srautus į šalių ekonomiką. Nustatyta Europos Sąjungos pozicija investicijų politikos kūrimo. Išnagrinėta Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų dinamika. Išgryninus empirinio tyrimo rezultatus pateiktos rekomendacijos tiesioginių užsienio investicijų plėtrai Lietuvoje.

Baigiamojo projekto struktūra. Darbas susideda iš keturių dalių. Pirmajame skyriuje nagrinėjamos tiesioginių užsienio investicijos teorinės dimensijos. Antrame skyriuje nustatytos vyraujančios tiesioginių užsienio investicijų politikos kryptys ir tendencijos Europos Sąjungoje. Trečioje dalyje atlikta detali tiesioginių užsienio investicijų analizė pagal pasirinktus kriterijus Lietuvoje, Europos Sąjungoje ir Suomijoje. Nustatyta kokią bendro vidaus produkto dalį sukuria tiesioginės

užsienio investicijos, bei identifikuotos aktyviausios šalys-investuotojos Lietuvoje. Ketvirtame skyriuje pateiktos rekomendacijos tiesioginių užsienio investicijų plėtrai Lietuvoje.

1. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ APRĖPTIS IR JŲ REIKŠMĖ EKONOMIKOS PLĖTRAI

Šiandieniniame pasaulyje tarptautinė prekyba ir investicijos užima vis svarbesnę vietą ekonomikos srityje. Būtent prekyba ir investicijos užtikrina šalies ekonominį stabilumą ir darnų augimą. Pasaulyje nuolat vyksta kova dėl investicijų, nes būtent investicijos yra ilgalaikio ir efektyvaus šalies ekonomikos augimo garantas. Terminas „investicijos“ yra kilęs iš lotyniško žodžio „invest“, reiškiančio „įdėti“. Nagrinėjant detaliau, žodis „investicija“ reiškia kapitalo kaupimą, kuris lemia kapitalo efektyvų augimą ir padidėjimą. Tuo pačiu kapitalo prieaugio turi pakakti tam, kad investitoriui būtų kompensuota tai, kad jis šiuo periodu atsisako naudoti turimas lėšas, jis turi būti apdovanotas už riziką ir jam turi būti atlyginti būsimi infliaciniai nuostoliai. Taigi tiesioginės užsienio investicijos (TUI) vaidina esminį vaidmenį globalizacijos procese. Investuotojų kapitalas nukreiptas į užsienio šalis atlieka svarbų vaidmenį priimančioje šalyje, t.y. perimamos technologinės inovacijos, vadybinė patirtis, praktiniai įgūdžiai, o visa tai prisideda prie efektyvesnio išteklių panaudojimo, produktyvumo padidėjimo ir pelningos įmonių veiklos. Investicijos yra itin reikšmingas veiksnys mažoms ir besivystančioms šalims. Jų siekis pritraukti investicijas į šalies ūkį, ypač į sektorius, sukuriančius didesnę pridėtinę vertę, išlieka svarbiu ekonominės politikos prioritetu.

Šiame skyriuje pateikiama tiesioginių užsienio investicijų samprata, išskiriamos susistemintos tiesioginių užsienio investicijų rūšys bei formos. Nagrinėjama tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikos plėtrai raiška bei identifikuojami TUI srautų pritraukimą lemiantys veiksniai, kuriais remiantis kituose skyriuose bus pateikiamas Lietuvos investicinės aplinkos vertinimas.

1.1 Tiesioginių užsienio investicijų samprata, esmė ir klasifikavimas

Nagrinėjant investicijas, svarbiausia yra apibrėžti investicijų sąvoką, ir kaip ji traktuojama mokslinėje literatūroje. Tiesioginių užsienio investicijų sampratą savo darbuose nagrinėjo daugelis mokslininkų: Krugman, Obstfeld (2000); Accolley (2003); Michi, Cagatay, Koska (2005); Tsang, Pauls (2007); Quazi (2007); Navoi (2008); Adam, Tweneboah (2009); Wiechoczek (2009), Blackhurst (2010); Treigienė (2010); Brown (2011); Skousen (2012); Baum, Hartzell (2013).

Šių autorių suformuluotos tiesioginių užsienio investicijų sąvokos pateiktos 1 lentelėje:

1 lentelė

Tiesioginių užsienio investicijų apibrėžimų palyginimas

Autorius, metai	Tiesioginės užsienio investicijos-
Accolley, 2003	Tai iš užsienio į kitoje šalyje esamus ar kuriamus objektus, skirtus gamybinei ar negamybinei veiklai plėtoti įdedamas (investuojamas) kapitalas.
Michi; Cagatay; Koska 2005	Tai tarptautinio bendradarbiavimo tarp įmonių forma, kontroliuojant šalies šeimininkės įmones.
Tsang; Paul, 2007	Tai tiesioginiai kapitalo srautai iš vienos šalies į kitą.
Quazi, 2007	Tai ilgalaikiai kapitalo įdėjimai kreditų ar nuosavybės teisės forma į užsienio įmonę, kontroliuojamą investuotojo.
Navoi, 2008	Tai tokia investicija, kai susiklosto ilgalaikiai ekonominiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės.
Adam; Tweneboah, 2009	Tai investicijos, kurios išugdo ilgalaikį susidomėjimą įmone, veikiančia už investuotojo ekonomikos ribų.
Wiechoczek, 2009	Tai kapitalo įdėjimai, ketinant įgyti tiesioginę įtaką kompanijos į kurią yra investuojama veiklai.
Blackhurst, 2010	Tai investicijos, kurios sukuria ilgalaikius santykius tarp šalių narių.
Treigienė, 2010	Tai piniginės lėšos ir kitas finansinis turtas bei materialus ir nematerialus turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno arba kitą rezultatą.
Brown, 2011	Tai priemonės, kurių dėka galima kam nors perduoti grynuosius pinigus, siekiant išsaugoti ir padidinti jų vertę arba užtikrinti teigiamas pajamas, kurias gausime perduodant tuos pinigus.
Skousen, 2012	Tai bet kurios rūšies turtas, investuotas vieno investuotojo tam tikroje teritorijoje su sąlyga, kad investicija atliekama pagal tos teritorijos įstatymus.
Baum, Hartzell, 2013	Tai kapitalo srautai, iš kurių tikimasi gauti finansinę naudą.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Kaip matyti iš pirmos lentelės tiesioginių užsienio investicijų sąvoka įvairių autorių apibūdinama skirtingai. Bendrąja prasme tiesioginės užsienio investicijos gali būti apibrėžtos kaip iš užsienio į kitoje šalyje esamus ar kuriamus objektus, skirtus gamybinei ar negamybinei veiklai plėtoti, įdedamas (investuojamas) kapitalas (Accolley, 2003). Tuo tarpu Quazi (2007); Navoi (2008) ir Adam; Tweneboah (2009) tarsi papildė Accolley (2003) pateiktą tiesioginių užsienio investicijų apibrėžimą, teigdami, kad tiesioginės užsienio investicijos pasižymi dar ir tuo, kad dėl jų susiformuoja ilgalaikiai santykiai tarp užsienio investuotojo ir tarp objekto į kurį yra investuojama. Adam; Tweneboah (2009) susiformuojančius ilgalaikius santykius ir interesus tarp tiesioginio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės apibūdina šiais faktoriais: dalyvavimu įmonės valdyje ir politikos formavime, ilgalaikių paskolų teikimu mažesne nei rinkos kaina, gamybiniais (materialiniais) srautais ir operacijomis tarp įmonių bei keitimusi valdymo ir technologine informacija. Michi, Cagatay, Koska (2005,) bei Wiechoczek (2009) priešingai nei kitų aptartų autorių pateiktuose tiesioginių užsienio investicijų apibrėžimuose akcentuojama, kad tiesioginis investuotojas įgyja tiesioginę įtaką įmonės į kurią yra investuojama veiklai ir ją kontroliuoja, tačiau nėra pabrėžiama, kad tokio investavimo pagrindu susiformuoja ilgalaikiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. Tsang; Paul (2007) teigimu, tiesioginės užsienio investicijos visada pasireiškia tuo, kad investicijų subjektas pradeda tam tikrą verslą ir jį toliau plėtoja kitoje šalyje. Priešingai nei visi kiti aptarti autoriai Tsang; Paul (2007) tiesiogines užsienio investicijas supranta kaip tiesioginius kapitalo srautus iš užsienio, pasireiškiančius kaip laike vykstantį procesą. Jones (2010) investicijas apibrėžia kaip įsipareigojimą, kuris lemia investitoriaus finansinę gerovę ateityje. Baum, Hartzell (2013) teigia, jog investicijos yra kapitalo srautai, iš kurių tikimasi gauti finansinę naudą. Tuo tarpu remiantis Lietuvos Respublikos (LR) investicijų įstatymu (2013), investicijos apibrėžiamos kaip piniginių lėšos ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelną (pajamas), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinant valstybės funkcijų įgyvendinimą. Melniko (2006) teigimu, tiesioginis užsienio investavimas kaip procesas pasižymi tuo, kad pačių investicijų darymo metu yra formuojama nauja tarptautinio verslo kokybė, pasireiškianti naujų produktų kūrimu ir skleidimu, naujų rinkų kūrimu, plėtojimu bei panaudojimu, naujų technologijų kūrimu, įgyvendinimu ir skleidimu, taip pat pažangios patirties sukaupimu, panaudojimu, pritaikymu bei paskleidimu. Pabrėžtina, kad tiesioginių užsienio investicijų eigai yra būdingi įvairialypiai jungimosi procesai, pasižymintys ir įvairiais integracijos požymiais. Taigi galima teigti, kad tiesioginis užsienio investavimas kaip procesas akumuliuoja savyje įvairiai pasireiškiančią organizacijų integraciją ir organizacijų tinklų formavimąsi, o tai reiškia, kad šie integraciniai procesai kartu tampa pačioms tiesioginėms užsienio investicijoms būdingu esminiu požymiu.

Kaip teigė B. Melnikas (2006), tiesioginio užsienio investavimo eigoje vykstantys integracijos procesai yra tokie (2 lentelė):

2 lentelė

Tiesioginio užsienio investavimo integracijos procesai

Integracijos procesas	Paaiškinimas
„Vertikaliosios“ integracijos procesai	„Vertikaliosios“ integracijos procesai, išreiškiantys tai, kad tiesioginio užsienio investavimo eigoje į bendrą sistemą yra sujungiama skirtinga veikla pasižymintys subjektai, veikiantys skirtingose šalyse ir orientuoti į skirtingų, tačiau tarpusavyje susietų ir vienas kitą papildančių produktų kūrimą bei skleidimą.
„Horizontalios“ integracijos procesai	„Horizontalios“ integracijos procesai, išreiškiantys tai, kad tiesioginio užsienio investavimo eigoje į bendrą sistemą yra sujungiami identiška veikla pasižymintys subjektai, veikiantys skirtingose šalyse ar regionuose, tačiau orientuoti į tarpusavio pakeičiamumu pasireiškiančių arba visiškai identiškų produktų kūrimą (gamybą) skleidimą ir realizavimą.
„Diversifikacinės“ integracijos procesai	„Diversifikacinės“ integracijos procesai, išreiškiantys tai, kad tiesioginio užsienio investavimo eigoje į bendrą sistemą yra sujungiami skirtingose šalyse ar regionuose veikiantys tarpusavyje nesusieti ir tarpusavyje nesusietus produktus, kuriantys, skleidžiantys ir realizuojantys subjektai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Arcast (2009) teigimu kitas būdas atskleisti tiesioginių užsienio investicijų sampratą – identifikuoti tai, kas nėra priskiriama tiesioginėms užsienio investicijoms. Autorius pažymi, kad

tiesioginės užsienio investicijos neapima portfelinių užsienio investicijų. Pasak Brown (2011), portfelinė užsienio investicija- tai tokia investicija į obligacijas ir kitus finansinius aktyvus, kuri nesuteikia investuotojui teisės kontroliuoti ūkio subjektą, į kurį investuojama, arba daryti jam didelę įtaką. Pagrindinis skirtumas tarp tiesioginių ir portfelinių užsienio investicijų yra tas, jog pastarosios nesuteikia investuotojui įmonės, į kurią investuojama, valdymo teisės. Užsienio investicija, mažesnė nei 10 procentų balsų, priskiriama ne tiesioginėms investicijoms, o investicijų portfeliui. Taigi visas užsienio investicijas galima suskirstyti į tris dalis: tiesiogines, portfelines ir kitas užsienio investicijas. Apibendrintai užsienio investicijų klasifikacija pateikiama 1 paveiksle:

1 paveikslas

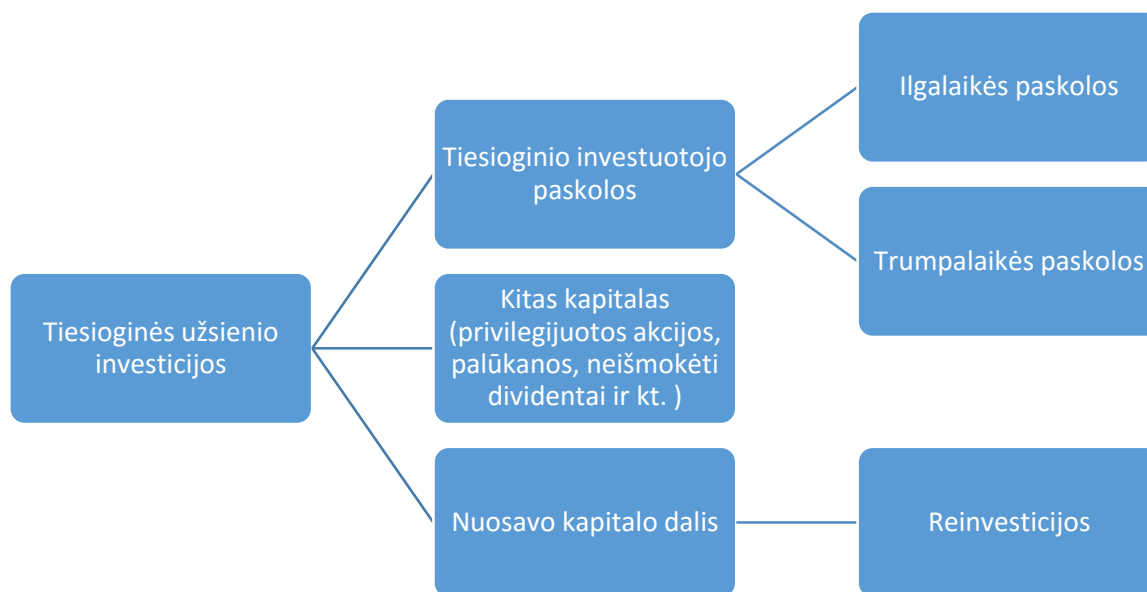
Užsienio investicijų klasifikacija

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Tiesioginės ir portfelinės užsienio investicijos skiriamos pagal užsienio investuotojo įtaką investavimo objektui. Tuo tarpu kitomis užsienio investicijomis laikomi visi finansiniai ryšiai su užsieniu, kurie nepriskiriami nei tiesioginėms, nei portfelinėms investicijoms. Tai gali būti ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos (paskolos, gautos valstybės vardu ir su valstybės garantija bei kitos paskolos), užsienio juridinių ir fizinių asmenų indėliai bankuose bei kiti panašūs finansiniai įsipareigojimai.

Detali tiesioginių užsienio investicijų sandara pateikiama 2 paveiksle:

Tiesioginių užsienio investicijų sandara

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

LR investicijų istatyme (2013) pateikiama dar detalesnė investicijų klasifikacija.

1. Investicijų rūšys pagal investuotojo įtaką ūkio subjektui:

1) tiesioginės investicijos - investicijos ūkio subjektui steigti bei įregistruoto ūkio subjekto kapitalui ar jo daliai įsigyti, taip pat reinvesticijos, paskolos ūkio subjektams, kuriuose investuotojui priklauso kapitalas ar jo dalis, subordinuotos paskolos, jei investuojama siekiant užmegzti arba palaikyti ilgalaikius tiesioginius investuotojo ir ūkio subjekto, į kurį investuojama, ryšius ir investuojant įsigyta kapitalo dalis suteikia investuotojui galimybę kontroliuoti arba daryti nemažą įtaką ūkio subjektui;

2) netiesioginės (portfelinės) investicijos - investicijos, jei investuojant įsigyta kapitalo dalis nesuteikia investuotojui galimybės daryti nemažą įtaką ūkio subjektui.

2. Investicijų rūšys pagal investuotojo nuolatinę buveinę (rezidavimą):

1) vidaus investicijos – Lietuvos valstybės, Lietuvos Respublikos fizinių ir juridinių asmenų investicijos Lietuvos Respublikoje;

2) užsienio investicijos - užsienio valstybių, tarptautinių organizacijų, užsienio fizinių ir juridinių asmenų investicijos Lietuvos Respublikoje.

3. Investicijų rūšys pagal investuotojo statusą:

1) valstybės investicijos - investicijos valstybės poreikiams tenkinti nacionalinio biudžeto, valstybės (savivaldybių) fondų lėšomis, Lietuvos valstybės (savivaldybių) vardu gautomis paskolomis, valstybės (savivaldybių) įmonių lėšomis ir kitu valstybės (savivaldybių) turtu bei valstybės (savivaldybių) suteikiamomis paskolų garantijomis;

2) privačios investicijos - Lietuvos Respublikos ir užsienio privačios nuosavybės teisės subjektų investicijos;

3) užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų investicijos.

4. Investicijų rūšys pagal investavimo objektą:

1) kapitalo investicijos - investicijos ilgalaikiam materialiajam ir nematerialiajam turtui sukurti, įsigyti arba jo vertei padidinti;

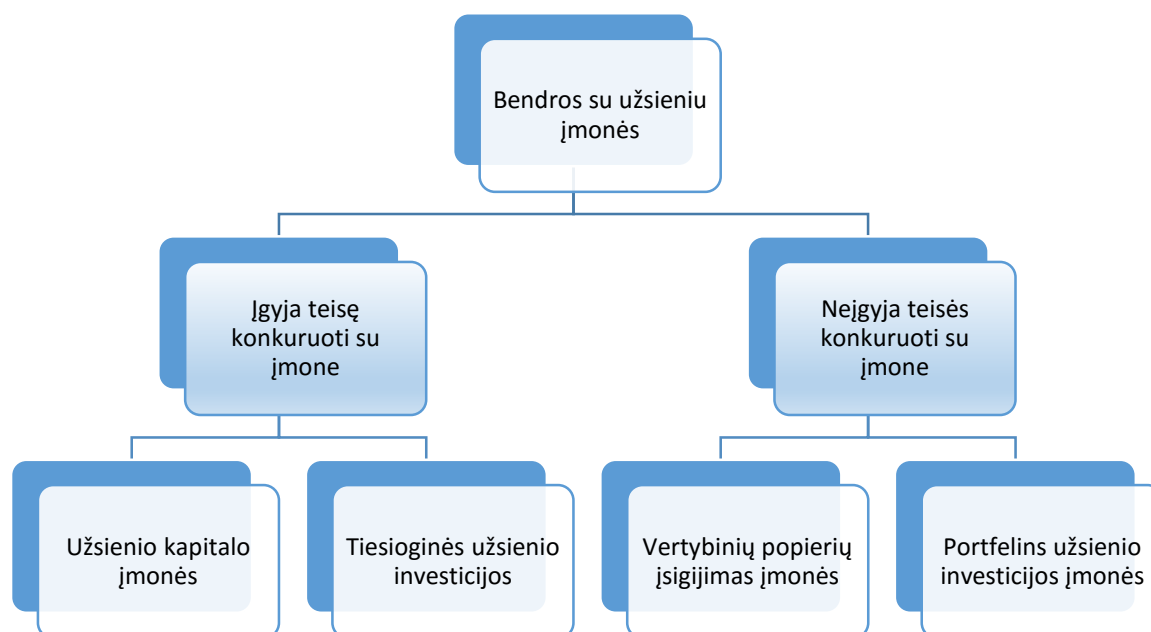
2) finansinės investicijos - visos investicijos į finansinius instrumentus.

Ginevičius ir kt. (2009) tiesiogines užsienio investicijas skaido į horizontalias, kai investuojama į įmonę, esančią toje pačioje pramonės šakoje, ir vertikalias, kai investuojama į įmonę, kuri veikia kaip tarpinė grandis, teikianti žaliavas. „Eurostat“ parengtoje metodologijoje tiesiogines užsienio investicijas yra siūloma skirstyti į įeinančias tiesiogines užsienio investicijas – užsienio įmonių investicijos į šalies įmones, siekiant ekonomikos augimo; ir į išeinančias tiesiogines užsienio investicijas, kai vidaus rinkos įmonės investuoja į užsienio įmonių padalinius.

Navickas (2008) pateikia tokias tiesioginių užsienio investicijų formas – bendrosios ir užsienio kapitalo įmonės (žr. 3 pav.) Abiem atvejais tiesioginis užsienio investuotojas įgyja teisę valdyti įmonę, tik vienu atveju, kai steigama užsienio kapitalo įmonė, jam priklauso 100 procentų, o kai įmonė yra bendrai valdoma su užsienio kompanija, mažesnė nei 100 procentų.

3 paveikslas

Užsienio investicijų formos (pagal Navicką, 2008)

Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas svarbus kiekvienos šalies (o ypač besivystančių šalių) ekonominio augimo rodiklis, priklausantis nuo politinių sprendimų ir strateginio vientisumo,

mokestinių klausimų sprendimo, politinio skaidrumo, verslo infrastruktūros padėties. Kiekviena valstybė skiriasi savo politine, ekonomine, finansine aplinka, gamybiniais pajėgumais bei kitais ištekliais, kuriais remiantis plėtojamos investicijų pritraukimo strategijos.

1.2 Tiesioginių užsienio investicijų įtaka šalies ekonomikos plėtrai

Tiesioginės užsienio investicijos per pastaruosius 40 metų labai prisidėjo prie ekonominio pasaulio vystymo, nes jos traukia kapitalą į projektus, kurių vietinis kapitalas negalėtų patenkinti. Tiesioginės užsienio investicijos yra vienintelis būdas vystyti ūkį, tobulinti industrinę bazę ir mažinti šalies nepriklausomybę nuo vieno iki kelių ūkio sektorių besivystančiose šalyse. Kalbant apie tiesiogines užsienio investicijas, svarbu tai, kokį poveikį jos gali turėti šalies ūkiui, nes investuotojai turi savų ketinimų ir tikslų, o investicijas priimanti šalis kitų tikslų, tačiau nežiūrint į tai šalis pripažįsta ir vertina užsienio investicijų teigiamą įtaką šalies ekonomikai, bet tuo pačiu ir bijo užsieniečių dominavimo. Dauguma mažiau ekonomiškai išsivysčiusių bei besivystančių šalių deda visas pastangas, kad pritrauktų kuo daugiau tiesioginių užsienio investicijų. Tačiau jos atneša šaliai ne tik teigiamų pokyčių, jos taip pat turi ir kai kurių trūkumų. (Buckley 2009).

3 lentelė

Tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ūkiui

TEIGIAMAS	NEIGIAMAS
Technologijos ir žinių transformavimas	Technologinė priklausomybė
Kapitalo pritraukimas	Šalies ūkio ekonomikos sumaištis
Rinkų plėtros stimuliavimas	Pelno išvežimas į užsienį
Infrastruktūros išplėtimas	Galimas tarptautinių įmonių kišimasis į teisinę aplinką.
Konkurencijos skatinimas	
Papildomų darbo vietų kūrimas	
Naujų idėjų variklis	

Šaltinis: sudaryta autoriaus (pagal Goldberg, 2012)

3 lentelėje pateikti svarbiausi teigiami bei neigiami tiesioginių užsienio investicijų bruožai. Vertinant teigiamą tiesioginių užsienio investicijų poveikį galima teigti, kad jos leidžia transformuoti naujausias technologijas ir žinias, nes būtent tiesioginių užsienio investicijų dėka įdiegiamos modernesnės technologijos. Tai galima įvardinti kaip technologijų perdavimą, kas padeda paversti nerentabilias įmones pelningai dirbančiomis. (Sauvant, 2009).

Taip pat tiesioginės užsienio investicijos pritraukia didelius kapitalo srautus. Pažangiausios šalys operatyviai investuoja kapitalą, besistengdamos panaudoti lėšas progresyviausioms kompanijoms, dėl kurių vyksta rinkos plėtra, nes užsienio kapitalo įmonės labiau nei vietos suinteresuotos eksportu. Prie eksporto plėtos tarptautinės kompanijos lengvai prisideda ir dėl to, kad yra išplėtojusios rinkas užsienyje bei palaiko glaudžius verslo ryšius su užsienio kompanijomis. Dar vienas iš svarbiausių teigiamų poveikių yra tas, kad tiesioginės užsienio investicijos skatina konkurenciją, o intensyvesnė konkurencija apima naujas technikas, produktus, paslaugas ir idėjas. Taigi didesnis produktyvumas reiškia, kad privati įmonė teiks geresnes paslaugas mažesnėmis kainomis, žmonės už produktą ar paslaugą mokės mažiau, taip pat jiems nereikės mokesčių vargingai besiverčiančiai valstybinei įmonei subsidijuoti. Kuo šalis pritraukia daugiau investicijų, tuo ji sukuria daugiau darbo vietų. Naujų darbo vietų sukūrimas yra viena svarbiausių priežasčių, kuri pateisina tiesiogines užsienio investicijas, netgi ir tuo atveju, jei pradėdamos veiklą užsienio kompanijos mažina vietos darbuotojų skaičių, o vėliau dažniausiai sukuria papildomų darbo vietų. Dažniausiai tarptautinės kompanijos moka didesnius darbo užmokesčius nei vietos įmonės bei tarptautinės kompanijos labiau rūpinasi darbuotojų kvalifikacijos kėlimu, naujų įgūdžių formavimu. Naujos idėjos yra pagrindinė verslo sėkmės sąlyga, tačiau ilgainiui tos idėjos senka, todėl reikalingas naujų idėjų generatorius. Čia dažniausiai pasitarnauja tiesioginės užsienio investicijos, kurios atneša pažangius marketingo įgūdžius, diegia naujas vadybos idėjas. Tai labai pasitarnauja tradiciškai laikomoms strateginėms pramonės šakoms, kurios yra valstybės nuosavybė. Nežiūrint visų teigiamų tiesioginių užsienio investicijų poveikių šalies ūkiui yra ir neigiama jų pusė. Naudodamas užsienio kapitalą bei naujas jų technologijas šalies ūkis įgyja technologinę priklausomybę. Be to, atliekant bendrus mokslinius tyrimus, užsienio kompanijos panaudoja investicijas priėmusios šalies žmonių idėjas, tai sukelia “protų nutekėjimą”, o tai neigiamai veikia šalies kultūrą. Nežiūrint į tai, kad tiesioginės užsienio investicijos yra kaip priemonė šalies ūkio gerovei didinti, tačiau neretai sukelia šalies ūkio ekonomikos sumaištį, kuri pasireiškia per nesutarimus dėl darbo užmokesčio, žaliavų kainų, pelno išvežimo ir reinvestavimo. Taip pat užsienio kompanijos sėkmingai plėtodamos savo veiklą gali užimti monopolinę ar oligopolinę padėtį taip sumažindamos ar visai panaikindamos konkurencinę aplinką. (Marcellin, 2003). Tačiau nežiūrint į neigiamas tiesioginių užsienio investicijų pasekmes šalis stengiasi jas pritraukti įvairiomis priemonėmis, todėl bijodama jas prarasti šalis toleruoja gauto pelno išvežimą į užsienį, kuris nėra reinvestuojamas investicijas priimančioje šalyje. Stiprus poveikis šalies teisei aplinkai galimas tuo atveju jei šalyje į kurią investuojama, demokratija ir rinkos ekonomika neturi gilesnių šaknų. Tokiu atveju pasinaudojusi palankia situacija šalis investuotoja gali pasiekti ne tik komercinių, bet ir politinių tikslų. (Dunning, Narula, 2007).

Išnagrinėjus tiesioginių užsienio investicijų teigiamas ir neigiamas pasekmes, galima teigti, kad užsienio kapitalo perkėlimas iš vienos šalies į kitą gali vienu metu prieštaringai įtakoti šalies ekonominį augimą. Tai reiškia, kad kai kurios pramonės šakos sulaukusios tiesioginių užsienio investicijų gali

įtakoti ekonomikos augimą teigiama linkme, o kitos pramonės šakos sutrikdyti ekonomikos augimą ir sėkmingą vietinių įmonių veiklą.

Mokslininkai pateikia skirtingus požiūrius dėl TUI judėjimo motyvų ir pasekmių šalies šeimininkės plėtrai. Šalims itin svarbios yra užsienio investicijos, kurios lemia šalies vystymosi tempus ir ekonominę gerovę. Tačiau TUI poveikis gali būti ne tik ekonominis, bet ir politinis ar socialinis. Buckley (2007) teigė, jog vienas pagrindinių TUI motyvų yra noras kontroliuoti užsienio rinkų dalyvius ir jų veiksmus. Korporacijos siekia įsitvirtinti, steigti dukterines įmones ne vienoje šalyje, bet keliuose iškart, tokiu būdu yra mažinama konkurencija ir padidėja ekonominė nauda. Bendruoju atveju politinis aspektas apibūdinamas kaip potenciali ar reali įtaka vietinės valdžios saugumui bei suverenitetui (Kalašinskaitė, 2009). Įmonių lygmenyje šis aspektas susijęs su šalies šeimininkės įmonių nusavinimu ar privatizavimo procesais. Užsienio šalių investuotojai šalies šeimininkės interesus gali veikti netiesiogiai, pvz. per vietines ar tarptautines institucijas, siekdami sudaryti patogesnes verslo sąlygas (Jensen, 2003).

Sėkmingą šalies ūkio „mechanizmo“ veikimą ir plėtrą užtikrina efektyvi valstybės valdymo politika. Anot, B. Galinienės (2007), valstybės politika ekonomikos ir jos raidos srityje pasižymi daugeliu ypatumų, kuriuos lemia šiuolaikinės valstybės ir visuomenės prigimtis. Valstybės politika ekonomikos raidoje visuomet pasižymi tam tikrais tikslais ir instrumentais. Tikslai visuomet nustatomi pačios valstybės, atsižvelgiant į visuomenėje susiklosčiusius interesus ar lūkesčius, o jiems pasiekti, valstybės ekonominėje politikoje skiriami įvairūs instrumentai: fiskalinės, monetarinės, valstybės biudžeto valiutinės politikos priemonės. Šios priemonės taikomos plėtojant investicijas, tarptautinę prekybą, regioninę raidą, mokslo ir technologijų pažangą, tačiau norint jas tinkamai įgyvendinti neužtenka remtis tik visuomenės lūkesčiais ar esamais poreikiais, būtina iš esmės įvertinti turimus šalyje išteklius ir strategiškai nustatyti kryptis jiems tinkamai panaudoti. Lietuvos investicijų įstatyme numatyta, kad valstybė įgyvendindama investicijų politiką sudaro palankias sąlygas privačioms investicijoms bei užtikrina efektyvų valstybės lėšų, skirtų investicijoms, panaudojimą siekiant valstybės ekonominės ir socialinės plėtros. Valstybė remia investicijas, kai: yra investuojama į priemones perspektyvių pramonės šakų įmonių technologijoms atnaujinti ir modernizuoti, šalies ekologiškai gerinti, smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti; investuojama į plyną lauką; investuojama į nebaigtus statyti pastatus (statinius), kurių negalima užbaigti dėl lėšų stokos ar kurie dėl užsitęsusio statybos proceso tampa nereikalingi (netinkami naudoti pagal paskirtį) valstybės (savivaldybių) institucijoms; investuojama į problemines teritorijas (valstybės teritorijos dalis, kuriose yra specifinių socialinių ir ekonominių problemų, atitinkančių Vyriausybės nustatytus probleminių teritorijų kriterijus); investuojama į laisvasias ekonomines zonas, mokslo ir technologijų parkus; investuojama į inovacijas, žinių ekonomikos branduolius – klasterius (geografines tarpusavyje sujungtas tam tikros srities įmonių ir institucijų santalkas). Valstybė, atsižvelgdama į Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos

nustatytus parametrus, gali skirti lėšų bei suteikti paskolas ir paskolų garantijas investicijoms ūkio sektoriams restruktūrizuoti, ekonominiams bei socialiniams skirtumams tarp atskirų šalies regionų sumažinti, naujoms darbo vietoms kurti bei stichinių nelaimių padariniams likviduoti. Kalbant apie investicijas ekonomikoje, dažniausiai išskiriamos šalies ūkio subjektų materialinės investicijos bei tiesioginės investicijos į ir iš šalies. Čia išsakytas požiūris, kad darbo našumo augimas yra susijęs su kapitalui imlių verslo sektorių/įmonių lyginamosios dalies augimu ekonomikoje, kuris lemia aukštesnį bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui kūrimą. Tačiau svarbu paminėti ir tai, kad siekiant didesnio produktyvumo ir ūkio šakų konkurencingumo reikėtų vengti žymesnių kapitalo formavimo išlaidų, skirtų ne produktyvioms investicijoms į įrengimus ir mašinas, o investicijų į pastatus, inžinerinius statinius ir žemę. Be to, siekiant ilgalaikės ekonomikos plėtros, pagrindinio kapitalo formavimas turi būti derinamas su darbuotojų kvalifikacijos kėlimu bei žinių kūrimu tikslinėse ūkio srityse. TUI – kita ekonominio augimo prielaida. Vertinant investicijų poveikį ekonomikai dažniausiai atsižvelgiama į glaudų TUI ir prekybos apimčių ryšį, nes eksporto didėjimas gali būti suvokiamas, kaip TUI efektyvumo kriterijus. Svarbu paminėti, kad TUI sukuria teigiamą klimata ne tik jas priimančioje šalyje, bet ir investuojančioje šalyje, nes investicijas lydi gamybos ar kitų investicinių prekių srautai, dažniausiai iš investuojančios šalies, o grįžtantis pelnas ir dividendai, didina pajamas ir vietinę paklausą, o tai gali sąlygoti darbo vietų kūrimą. Ilgalaikis efektas sukuriamas, kai ekonominis augimas investicijas priimančioje šalyje plečia rinką ir kuria importo paklausą, kartu ir iš investuojančios šalies. Taigi, TUI yra priemonė paklausai didinti ne tik užsienyje, bet ir investuojančioje šalyje. Lietuvos Respublikos „Ekonomikos augimo ir jos struktūros plėtotės strategijoje“ pabrėžiama TUI pritraukimo svarba. Lietuvai, kaip valstybei stokojančiai nacionalinio finansinio kapitalo, finansinių išteklių globalizacija sudaro galimybes ši stygių kompensuoti, jį perkant pasaulinėje finansų rinkoje, įvežant į šalį tiesioginių užsienio investicijų forma, suteikiamomis lengvatinėmis sąlygomis iš ES ir tarptautinių finansinių organizacijų. Privačios vidinės ir užsienio tiesioginės investicijos įvardintos kaip vienas iš prioritetinių Lietuvos ekonomikos augimo veiksnių. Norint išspręsti šio baigiamojo darbo uždavinius ir pasiekti pagrindinį tikslą, išsamiau bus nagrinėjamas TUI poveikis jas priimančioje šalyje.

Daugelis valstybių kuria investicijų skatinimo programas, kuriomis siekiama gerinti šalių tarptautinį įvaizdį ir jų investicinę aplinką, šalies ūkio produktyvumą ir konkurencingumą, ekonomikos augimą ir visuomenės gerovės didinimą. Tačiau kiekviena šalis turėtų tinkamai apsvaistyti TUI reikšmę šalies ūkiui, atitinkamai reglamentuoti užsienio subjektų veiklą savoje šalyje.

Apibendrinant galima teigti, kad TUI vaidina ypatingai svarbų vaidmenį didinant konkurenciją, plėtojant šalies ūkį, keisdamos veiklos sąlygas bei keldamos kokybiškai naujus reikalavimus darbo jėgai, verslui ir socialinei infrastruktūrai. Dauguma mažiau ekonomiškai išsivysčiusių bei besivystančių šalių deda visas pastangas pritraukti TUI. Tikimasi, kad TUI sukurs šalyje naujų darbo vietų, mažins nedarbą, kels darbuotojų kvalifikaciją, modernizuos vadybos idėjas, technologijas. Dėl to pakils prekių bei

paslaugų kokybė ir vietinių įmonių konkurencingumas. Taigi kiekviena investicijas priimanti šalis tikisi paskatinti jomis savo šalies ekonominį augimą, nors pastarajam didesnės įtakos turi ne tiek pačios TUI, kiek mokėjimas šiomis pasinaudoti.

Nors TUI turi daug teigiamos įtakos besivystančioms šalims, kaip matome, turi būti įgyvendinta daug sąlygų, kad tos pačios TUI neturėtų neigiamos įtakos vietiniams gamintojams. Kritikai dažnai akcentuoja netgi labiau neigiamą nei teigiamą įtaką besivystančių šalių ekonomikai, nes Tarptautinės kompanijos stabdo šalių ekonominį vystymąsi šalies mastu. Visas investicijas bei veiklą tarptautinės kompanijos koncentruoja tik didžiausiuose šalių miestuose ir (ar) pramoniniuose regionuose. Vis tik, patirtis rodo, jog TUI skatina konkurenciją, inovacijas ir susikuria bendradarbiavimo santykis.

2. EUROPOS SAJUNGOS VYKDOMOS INVESTICIJŲ POLITIKOS PRINCIPAI IR ASPEKTAI

Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas įgauna vis didesnę reikšmę šalies ekonomikos vystymuisi. Tiek visame pasaulyje, tiek Lietuvoje investicijos reiškia šalies ekonomikos augimą, konkurencingumą, ir visas kitas būtinas sąlygas klestėjimui. Taigi, didelis investicijų pritraukimas į šalį yra tvaraus ir darnaus ekonomikos augimo garantas. Būtent palankus investicinio klimato kūrimas bet kurioje šiuolaikinėje valstybėje yra glaudžiai susijęs su teisiniu investicinės aplinkos reguliavimu. Pažymėtina, jog Europos Sąjungoje nėra atskiros įstatyminės bazės būtent tiesioginėms užsienio investicijoms. Lisabonos sutartyje tiesiogines užsienio investicijas priskyrus ES išimtinai kompetencijai, jos buvo integruotos į bendrą prekybos politiką. Europos Sąjunga ir valstybės narės iki šiol atskirai siekė bendro tikslo – suteikti investuotojams teisinį aiškumą ir sukurti stabilią, nuspėjamą, teisingą ir tinkamai reguliuojamą aplinką verslui vykdyti. Taigi šiame skyriuje išgryninamos tiesioginių užsienio investicijų politikos formavimas ir reglamentavimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje.

2.1 Tiesioginių užsienio investicijų reglamentavimas Europos Sąjungoje

Europos tarptautinės investicijų politikos kūrimo komunikate vieningai pritariama, jog visapusiška bendra tarptautinė investicijų politika būtina tam, kad būtų geriau tenkinami investuotojų poreikiai – nuo investavimo planavimo iki pelno gavimo arba nuo etapo, kai investicijų šalis dar nepriėmė, iki etapo, kai šalis investicijas jau priėmė. Siekiama į ES prekybos politiką įtraukti investicijų liberalizavimą ir investicijų apsaugą.

Sprendimai dėl investicijų, visų pirma, priimami įvertinus rinkos sąlygas, t.y. atsižvelgiant į tikėtiną naudą iš investicijų. Vis dėlto, tokiems sprendimams didelę įtaką daro konkrečios šalies ekonominė, politinė ir teisinė aplinka. Bendra tarptautinė investicijų politika nėra vienintelis TUI į ES ir TUI užsienio šalyse srautus lemiantis veiksnys. Tačiau jos esminis tikslas – užtikrinti investuotojams galimybę veikti atviroje, tinkamai ir sąžiningai reguliuojamoje verslo aplinkoje tiek investicijas priimančioje šalyje, tiek už jos ribų. Šalims bendradarbiaujant toliau reikia vadovautis atvirumo investicijoms principu. Tuo pačiu metu Sąjunga turėtų užtikrinti, kad ES investuotojams užsienyje būtų sudarytos vienodos galimybės, t.y. tokios pačios optimalios sąlygos investicijoms, palapsniui šalinant investicijų apribojimus. Todėl pritariama aktyvesniam požiūriui, kuriuo vadovaujantis užtikrinama, kad ES santykiai su trečiųjų šalių partneriais investicijų srityje būtų grindžiami abipusiškumo principu.

Manoma, jog naudingiausia bus, jei tarptautinė investicijų politika, skirta Europos Sąjungos įmonių konkurencingumui stiprinti, bus kuriama bendradarbiaujant ir rengiant derybas Sąjungos lygiu. Investicijų politiką dažnai papildoma valstybių narių ir regionų bei vietos valdžios institucijų pastangos

skatinti investicijas. Valdžios institucijos konkuruoja, norėdamos pritraukti investicijas į savo jurisdikciją, be to, vietos įmonės skatina investuoti kitur panašiai kaip prekybos ir eksporto skatinimo atveju. Tam jos pasitelkia įvairias priemones – nuo investicijų paskatų iki paramos ir pagalbos schemų. ES atsakinga už bendros rinkos, kaip paskirties vietos užsienio investuotojams, skatinimą, tačiau manoma, kad valstybių narių pastangų skatinti investicijas, jei jos atitinka bendrą prekybos politiką ir ES teisės aktus, nei įmanoma, nei pageidaujama keisti.

Pagrindinis klausimas – kokias svarbiausias taisykles ES norėtų įtraukti į prekybos ir investicijų susitarimus. Per derybas dėl investicijų ES dažniausiai remiasi nediskriminacinio požiūrio principu, t.y. pasaulinės prekybos sistemos pagrindu. Nediskriminacinis požiūris paprastai įgyvendinamas panaudojant du pagrindinius standartus – „didžiausio palankumo režimą“ ir „nacionalinį režimą“, kurie sąlyginiai, nes juos taikant lyginami pagal kilmę suteikiami režimai, o ne apibrėžiamas režimo bendrasis standartas. Taigi, šių standartų turinį lemia režimas, kurį šalis suteikia užsienio investuotojams bei investicijoms ir savo šalies investuotojams ir investicijoms.

ES derybos dėl investicijų vykdomos remiantis nediskriminaciniu požiūriu, tačiau be DIS naudojami ir kiti standartai, kaip antai „nešališkas ir teisingas režimas“ priėmus investicijas ir „visiško saugumo ir apsaugos režimas“. Taikant šiuos standartus lyginama su panašioms investicijoms taikomu režimu. Be to, daugelyje valstybių narių DIS numatyta sutarties teisių, kurias investuotojui suteikia investicijas priimančios šalies vyriausybė. Tokie straipsniai paprastai įtraukiami į valstybių narių DIS ir, be kitų veiksmų, jais turėtų būti grindžiamos derybos dėl investicijų susitarimų ES lygiu.

Svarbus valstybių narių įgytos gerosios patirties aspektas – straipsniai, kuriuose nustatomos tam tikros sąlygos investicijas priimančiajai šaliai pasinaudoti ekspropriacijos teise, t.y. nuosavybės atėmimas remiantis tam tikrai interesais. Nors nustatyta, kad Sutartis neturi poveikio valstybės narės teisei spręsti, ar tam tikras turtas turėtų būti valstybės ar privačios nuosavybės, iš teismo praktikos matyti, kad dėl to nesuteikiama teisė ekspropriacijos priemones taikyti nesilaikant Sutarties pagrindinių taisyklių, įskaitant įsteigimo laisvę ir laisvą kapitalo judėjimą reglamentuojančių taisyklių. Tad ES į būsimus investicijų ar prekybos susitarimus turėtų įtraukti aiškius šiam dalykui skirtus straipsnius.

Sąjungos prekybos ir investicijų politika turi atitikti ES ir valstybių narių ekonominės veiklos reguliavimo Sąjungoje ir užsienyje principus. Investicijų susitarimai turėtų atitikti kitas Sąjungos ir valstybių narių politikos kryptis, įskaitant aplinkos apsaugos, tinkamų darbo vietų kūrimo, sveikatos ir saugos darbe, vartotojų apsaugos, kultūrinės įvairovės, plėtros ir konkurencijos politiką. Pagal investicijų politiką Sąjungai ir valstybėms narėms ir toliau bus kuriamos galimybės imtis priemonių, kurios reikalingos viešosios tvarkos tikslams siekti, ir užtikrinti jų taikymą.

Analizuojant Europos Sąjungos investicijų politiką būtina pabrėžti, jog investavimas yra viena iš pagrindinių sričių, kurios pagal savo svarbą yra sulyginamos su tarptautine prekyba ir bendradarbiavimu. Europos Komisija išdėstė savo požiūrį į būsimą ES investicijų politikos formavimą 2010 metų

komunikate. Ši politika prisidedama prie pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo tikslų, nustatytų strategijoje "Europa 2020", t.y. „Visapusiškos Europos tarptautinės investicijų politikos kūrimas“. ES investicijų politika yra orientuota į ES investuotojų ir investicijų telkimą į stabilią, teisiškai stabilią, nuspėjamą, sąžiningą ir tinkamai reguliuojamą rinką, kurioje investuotojai galėtų sklandžiai vystyti savo verslą. Norint pasiekti minėtų rezultatų, Europos Sąjungos investavimo politika išskiria du pagrindinius tikslus, t.y. rinkos atvirumo didinimas bei parama rinkos skaidrumui užtikrinti.

Siekiant įgyvendinti šiuos du pagrindinius tikslus, **UNCTAD World Investment Report 2014** yra numatomi šie veiksmai:

- sutelkti dėmesį į ilgalaikių investicijų - kitaip tariant įmones, kurios generuoja stabilias darbo vietas ir augimą;
- gerinti patekimą į rinką ir užtikrinti, kad užsienio investicijos yra vertinamos kaip namų ūkis;
- skatina skaidrumą, išaiškinant reguliavimo sistemą;
- užtikrinti, kad priimančiosios ir šalys-narės visiškai išlaiko savo teisę reglamentuoti vidaus sektorius;
- palengvinti su investicijomis susijusių asmenų ("pagrindiniai darbuotojai), judėjimą.

The Investment Plan 2015 yra pagrindinė programa skirta didinti užsienio investicijų srautus į Europos Sąjungos valstybes, bei tuo pačiu pagerinti šalių-narių konkurencingumą pasaulio rinkoje. The Investment Plan 2015 yra orientuotas į kliūčių šalinimą TUI, techninės pagalbos teikimą bei išteklių formavimą. Tam, kad būtų pasiekti šie tikslai, planas išskiria tris sritis įgyvendinimui:

- mobilizuojant investicijas (315 mlrd. eurų per trejus metus);
- skatinant investicijas į realiąją ekonomiką;
- sukuriant investicijoms palankų aplinkai.

2.2 Investicinės veiklos teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Investicinės aplinkos teisinis reguliavimas yra glaudžiai susijęs su įstatymine baze. Nagrinėjant Lietuvos investicinės veiklos įstatyminę bazę, būtina pabrėžti, jog ją sudaro daugiau nei 50 įstatymų ir kitų teisinių dokumentų, kurie apibrėžia ir reglamentuoja investicinę veiklą Lietuvoje. Šiuose reglamentuose aiškiai nustatomas investicinės veiklos pagrindas ir esmė. Lietuvos įstatyminė bazė nustato investuotojų teises ir pareigas. Be to, pabrėžiama, jog visi investuotojai turi vienodas galimybes vykdyti investicinę veiklą Lietuvoje, nepaisant nuosavybės ir veiklos formų. Įstatymai bei teisės aktai, reglamentuojantys investicinę veiklą, nurodo, jog investitoriai patys išsikelia savo investicijų siekius, organizacinės veiklos kryptis bei aprėptis. Investuotojai organizuoja konkursus, kurie padeda realizuoti investicijas bei pritraukti kitus investicinės veiklos narius. Investuotojas turi teisę valdyti, naudoti ar

kitaip disponuoti investiciniais objektais bei investicijų rezultatais, taip pat atlikti investicines ir prekybines operacijas Lietuvos teritorijoje.

Kaip jau minėta anksčiau, Lietuvos investicinę veiklą reguliuoja teisinė sistema. Žemiau pateikiama keletas įstatymų, kurie apibrėžia ir reguliuoja investicinę veiklą Lietuvoje (žr. 3pav.)

4 paveikslas

Investicinę veiklą reguliuojantys Lietuvos Respublikos įstatymai

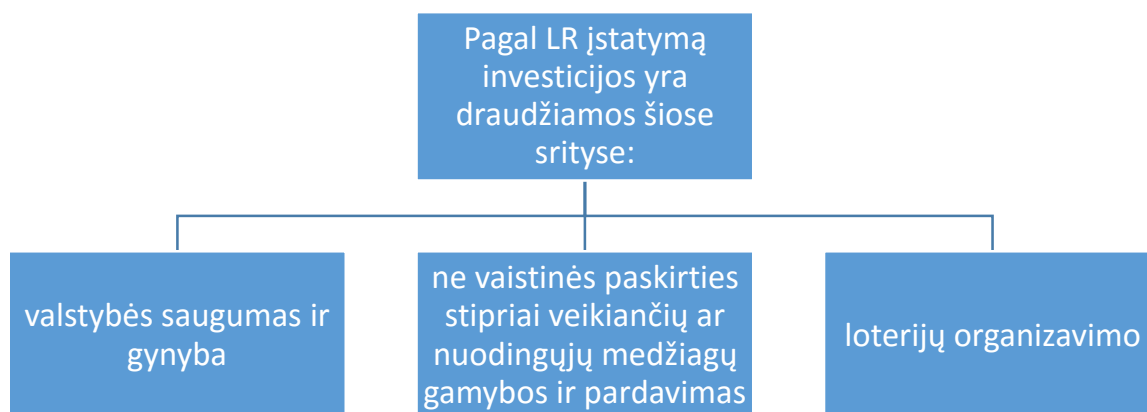

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Lietuvos Respublikos įstatymai reguliuojantys investicinę veiklą yra lygiateisiškai svarbūs, tačiau būtina pabrėžti, jog Lietuvos Respublikos Konstitucija yra pati svarbiausia įstatyminė bazė, kadangi visi priimami sprendimai negali prieštarauti LR Konstitucijoje išvardintoms tiesoms. Taigi, norint vykdyti investicinę veiklą šalyje, būtina paisyti visų įstatymų bei kitų norminių teisės aktų, kadangi jų taikymas yra pagrindinė investicinės veiklos sąlyga šalyje.

LR teisės sistemoje pripažįstami visuotinai paplitę investicijų teisinio reguliavimo principai. Vienodo vertinimo principas reiškia, kad Lietuvos ir užsienio investuotojams pagal Investicijų ir kitus įstatymus užtikrinamos vienodos veiklos sąlygos. Vienodo vertinimo principas reiškia tai, jog Lietuvos Respublikos įstatymai gina tiek užsienio, tiek Lietuvos investuotojų teises. Pabrėžiama, jog LR įstatymuose yra išgryninamas prieinamumo principas. Šis prieinamumo principas sąlygoja, jog investicijos yra galimos į visas komercines - ūkio šakas, išskyrus tas, kurias apriboja LR įstatymai (žr. 4pav.)

Investicijų sritys draudžiamos pagal LR įstatyminę bazę

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis LR investicijų įstatymu.

Detaliau analizuojant užsienio investuotojų veiklą Lietuvoje, būtina išskirti pagrindinius apsektus, kurie nurodo investuotojų teises ir pareigas. Remiantis LR investicijų įstatymo antru skirsniu, investuotojai turi tokias teises:

- Investuotojas turi teisę valdyti, naudotis ir disponuoti investavimo objektu Lietuvos Respublikoje, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais.
- Investuotojas turi teisę jam nuosavybės teise priklausantį pelną (pajamas), Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka sumokėjęs mokesčius, konvertuoti į užsienio valiutą ir (ar) pervesti į užsienį be apribojimų.
- Užsienio investuotojas piniginių įnašų į formuojamą ūkio subjekto kapitalą gali įnešti tiek užsienio, tiek Lietuvos nacionaline valiuta.

Kaip jau minėta anksčiau, investuotojai turi ne tik išgrynintas teises, bet ir nustatymas pareigas pagal kurias jie privalo teikti visą informaciją valstybės institucijoms apie vykdomą investicinę veiklą, taip pat deklaruoti investavimo šaltinius, apimtis, ir kryptis. LR galiojantys teisės aktai apibrėžia tai, jog investuotojai privalo gauti leidimą bei licenziją, norėdami atlikti investavimo veiklą šalyje. Be abejo, investuotojų veikla turi atitikti visus reikalavimus ir normas (plačiaja prasme). Be to, investicinės veiklos subjektai privalo laikytis nustatytų valstybinių normų ir standartų, teikti nustatyta tvarka buhalterinę ir

statistinę atskaitomybę, neleisti nesąžiningos konkurencijos bei vykdyti antimonopolinio reguliavimo reikalavimus (LR investicijų įstatymas, 1999).

Investicinę veiklą apibrėžia ir reglamentuoja ne tik LR įstatyminė bazė, bet ir investicinės veiklos valstybinio reguliavimo normos. Žemiau esančioje lentelėje trumpai išskiriamos investicinės veiklos valstybinio reguliavimo normos. (žr. 6 pav).

6 paveikslas

Investicinės veiklos valstybinio reguliavimo normos

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis LR investicijų įstatymu.

Apibendrinant LR investicijų įstatyminę bazę galime teigti, jog tiek Lietuvos, tiek užsienio investuotojams yra sudaromos vienodos sąlygos veiklos įgyvendinimui, bei investuotojų veiksmai yra akylai reguliuojami remiantis LR teisiniais aktais.

3. LIETUVOS EKONOMIKOS PATRAUKLUMO TIESIOGINĖMS UŽSIENIO INVESTICIJOMS ANALIZĖ

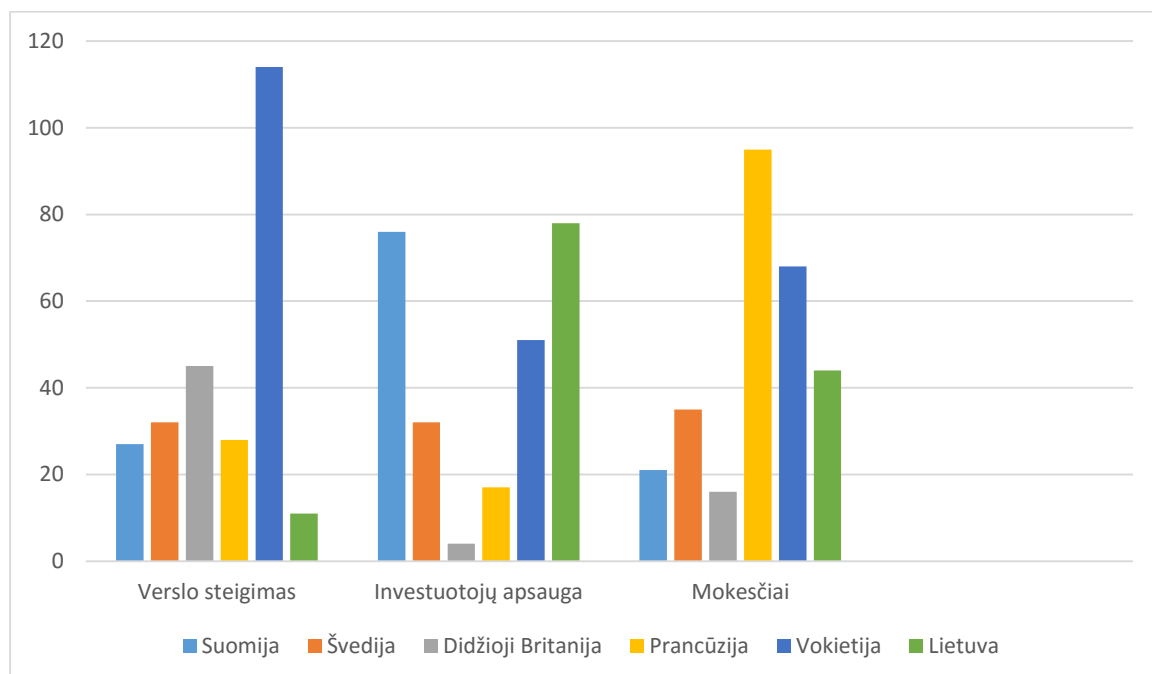
3.1 Tyrimo metodikos pagrindimas.

Išanalizavus mokslinę literatūrą, pastebėta, jog tiek Lietuvos, tiek užsienio autoriai pabrėžia tiesioginių užsienio investicijų įtaką šalies ekonomikos plėtrai ir darniam vystymuisi. Siekiant nustatyti Lietuvos ekonomikos situacijos koreliaciją su tiesioginėmis užsienio investicijomis, būtina atsižvelgti į šalis, kurios pritraukia daugiausia TUI, bei palyginti Lietuvos ekonomikos padėtį su Europos Sąjungos vidurkiu.

Remiantis „Global Opportunity Index 2015“ daugiausiai investicijų pritraukiančios Europos Sąjungos šalys yra Suomija, Švedija, Didžioji Britanija, Prancūzija ir Vokietija. Lietuva šiuo atveju užima 24 poziciją pasaulio žemėlapyje. Remiantis „Doing business“ tyrimų rezultatais, šalių investicinį klimatą atspindi verslo steigimas, investuotojų apsauga ir mokesčių sistemos reitingai (žr. 7 pav.)

7 paveikslas

Europos Sąjungos šalių reitingai pagal „Doing business 2015“ tyrimą

Prancūzija yra ekonomiškai išsivysčiusi šalis, turinti didelę, įvairialypę ir rafinuotą vartotojų bazę. Stiprus gamybos sektorius iš užsienio importuoja aukštos kokybės detales ir kuria aukštą pridėtinę vertę valstybei. Be to, sąlyginai turtingi Prancūzijos gyventojai yra pirmaujantys paslaugų vartotojai

pasulyje, ypač mokslo ir turizmo sektoriuose. Mokestinė aplinka yra gana sudėtinga Prancūzijoje, tačiau atsižvelgiant į verslo dydį yra diferencijuojama.

Vokietija yra viena labiausiai išsivysčiusių ir stipriausių pramonės šalių atstovė. Vokietija su 82 mln. gyventojų yra didžiausia bei svarbiausia ES rinka. Vokietijoje TUI yra vertinamos palankiai ir šios šalies rinka yra atvira visų sričių investicijoms. Teisinė sistema neišskiria vietinių investuotojų nuo užsienio, taip pat pritariama principui, jog egzistuočių laisva užsienio prekyba, nėra jokių apribojimų kapitalo sandoriams, valiutos pervedimams. Vokietijos nacionalinė rinka yra koncentruota į pramoniniu būdu pagamintas prekes ir paslaugas.

Pasaulio banko paskelbtame „Doing business“ reitinge Lietuva užima 24 vietą bendrame reitinge daugiau nei tarp 180 pasaulio valstybių ir 10 vietą tarp ES šalių. Lietuva reikšmingų pokyčių pasiekė lengvindama verslo pradžią. Įdiegus elektroninę įmonės registraciją, sutrumpėjo įmonės steigimo laikas. Registruojant įmonę elektroniniu būdu, nebereikia ir notaro patvirtinimo, dėl to sumažėjo ir steigimo kaina.

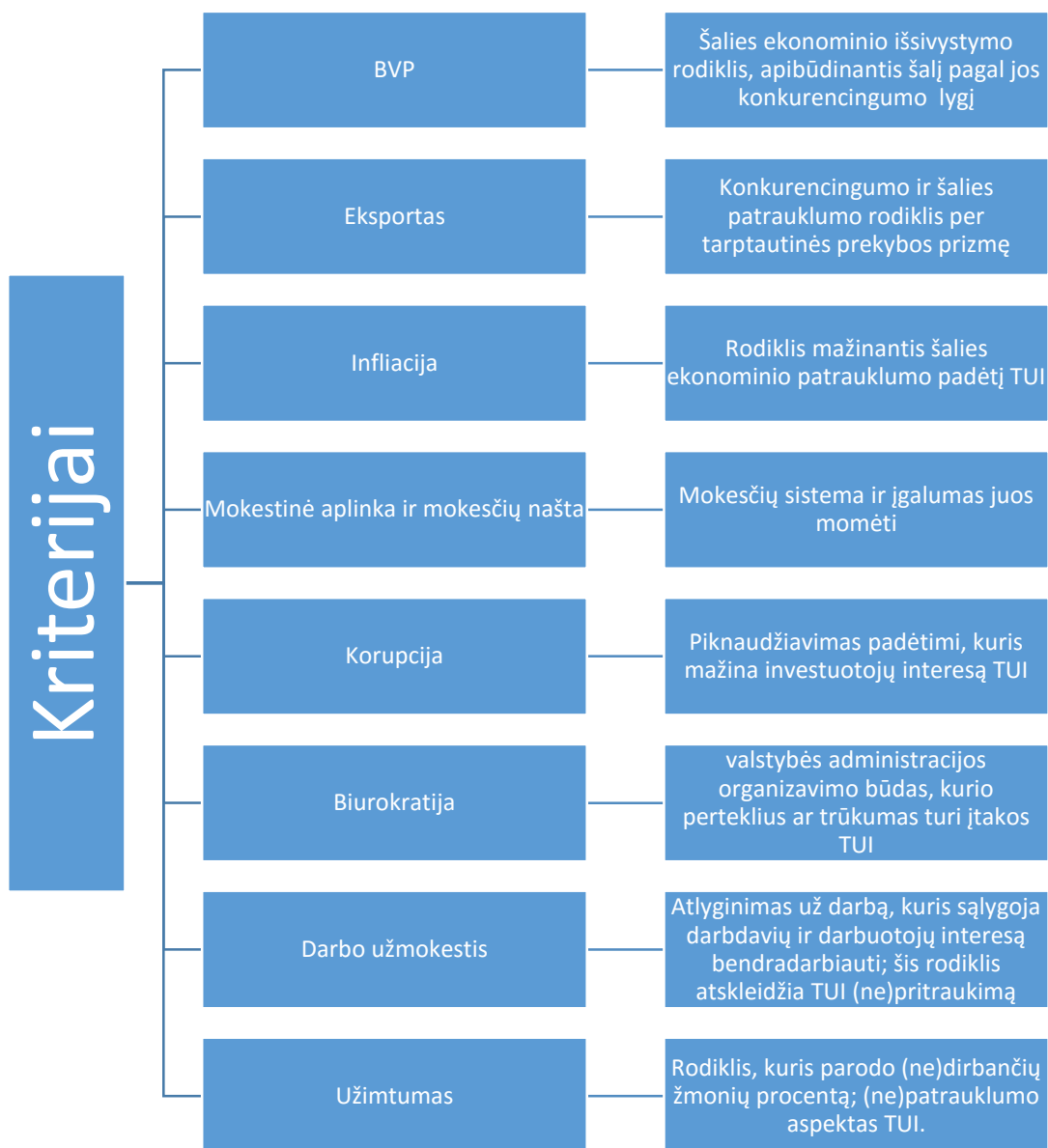
Suomijos ekonomika vertinama geriausiai tarp Skandinavijos valstybių. Pabrėžiama, kad šalis turi puikią švietimo sistemą, finansines rinkas, efektyviai tvarkomus viešuosius finansus bei technologinį imlumą. Suomijos TUI pagal dydį pernai buvo septintos pagal visų pasaulio investuotojų reitingą. Svarbu paminėti, kad Suomija buvo pirma pagal sukurtų naujų darbo vietų skaičių. Dauguma suomių investicijų orientuotos į pramonės sektorių.

Švedija yra didžiausia pagal gyventojų skaičių Šiaurės šalis ir trečia pagal plotą šalis Europos Sąjungoje. Svarbiausi Švedijos ekonomikos sektoriai 2014 m. buvo viešasis administravimas, gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas, pramonė, didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos. Švedija, taip kaip ir Lietuva, palengvino verslo diegimo pradžią internetu. Steigiant įmonę, užtenka ją registruoti internetu, nereikia jokių papildomų formalumų.

Didžioji Britanija pasižymi puikiai suderintu ekonomikos sektorių darbu. Jungtinė Karalystė palengvino verslo steigimo procesą pagreitindama ir sumažindama mokestinę prievolę.

Taigi, išanalizavus pirmaujančias šalis pagal investicijų politiką Europos Sąjungoje, galima daryti prielaidą, jog analizuotos valstybės-narės yra atviros investicijoms tiesioginėms užsienio investicijoms pagal nagrinėtus kriterijus, t.y. verslo steigimas, investuotojų apsauga bei mokesčių našta. Europos Sąjungos valstybės narės deda daug pastangų užsienio investicijoms pritraukti. Prabrėžtina, jog ES šalys, kurios daugiausia pritraukia TUI, pasižymi lanksčia mokestine aplinka. Taigi, tolimesniame etape yra aktualu atlikti Lietuvos TUI analizę pagal pasirinktus pagrindinius kriterijus (žr. 8 pav.) ir parengti SSGG analizę bei pasiūlyti rekomendacijas TUI plėtrai Lietuvoje.

Kriterijų, nusakančių šalies ekonomikos patrauklumą TUI klasifikavimas

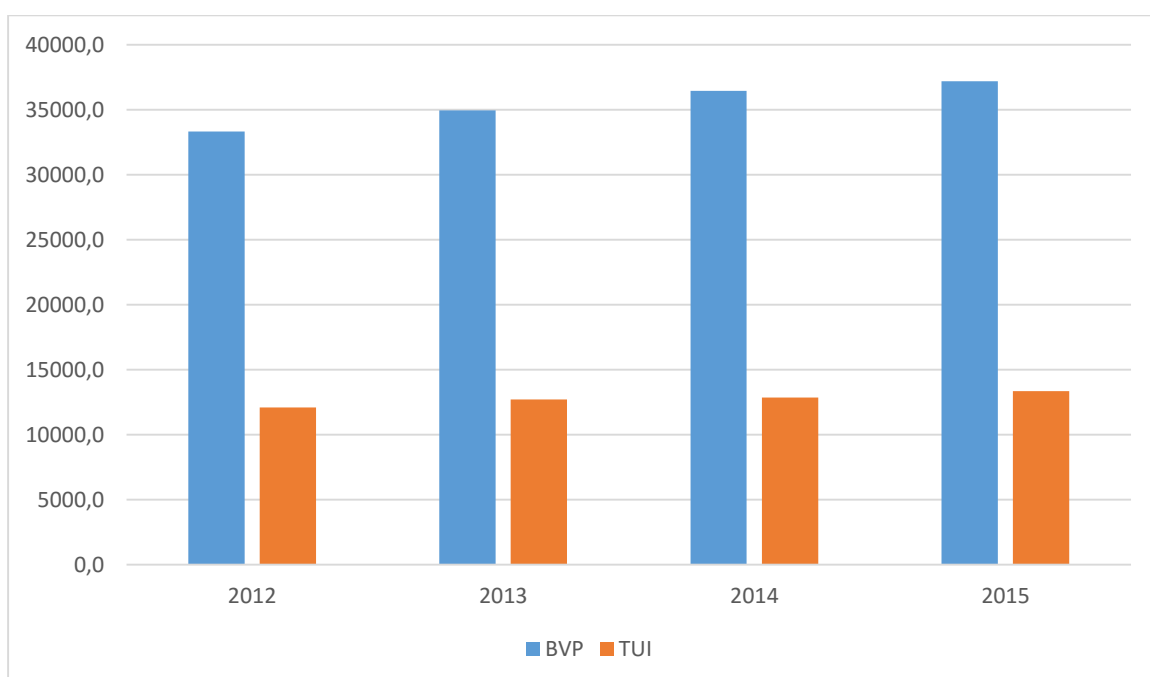
Šaltinis: sudaryta autoriaus

3.2 Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų raidos analizė

Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį pastebimas tendencingas tiesioginių užsienio investicijų ir spartus BVP augimas. Norint išgryninti TUI reikšmę Lietuvos ekonomikos augimui, pirmiausia reikia apžvelgti Lietuvos BVP ir TUI kitimo tendencijas (žr. 9 pav.)

9 paveikslas

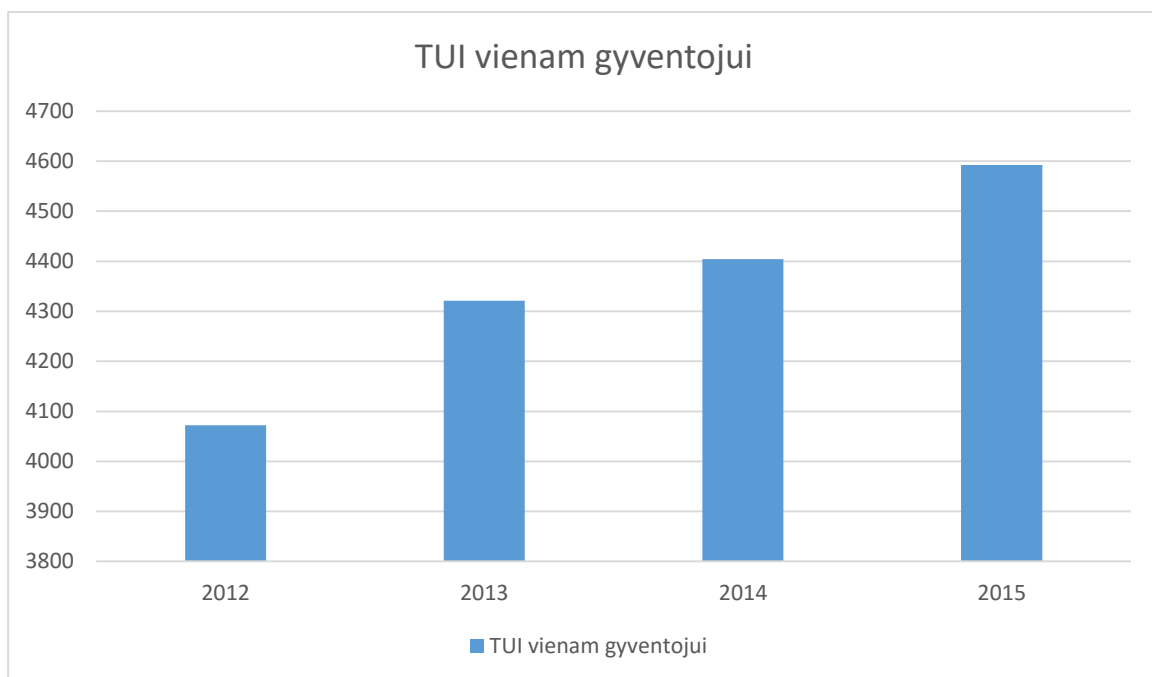
Lietuvos BVP ir TUI dinamika 2012-2015 metais, mln. Eurų

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis LR Statistikos departamento duomenimis

Atlikus statistinių duomenų lyginamąją analizę pastebėta, jog Lietuvos BVP ir TUI tendencingai didėjo. 2012 metais Lietuvos BVP sudarė 33334,7 mln. eurų, iš kurių 11157 mln. eurų atitenka vienam gyventojui. Tais pačiais metais TUI Lietuvoje sudarė 12100,64 mln. eurų. 2013 metais Lietuvos BVP sudarė 34962,2 mln. eurų, iš kurių 11821 mln. eurų atitenka vienam gyventojui šalyje. 12719,90 mln. eurų Lietuva gavo iš tiesioginių užsienio investicijų. Būtina pabrėžti, jog 2013 metai buvo itin reikšmingi Lietuvos ekonomikos atvirumui TUI. Remiantis „The Financial Times“ duomenimis, 2013 metais Lietuvoje investavo 38 užsienio įmonės. 2014-2015 metais Lietuvos ekonominė situacija nekito, t.y. tiek BVP, tiek TUI didėjo. 2014 metais Lietuvos BVP sudarė 36444,4 mln. eurų, o 2015 - 37189,7 mln. eurų. TUI 2014-2015 metais išaugo 3,6 %.

Išnagrinėjus Lietuvos BVP ir TUI kitimo tendencijas, verta panagrinėti tiesiogines užsienio investicijas, tenkančias vienam gyventojui metų pabaigoje (žr. 10 pav.).

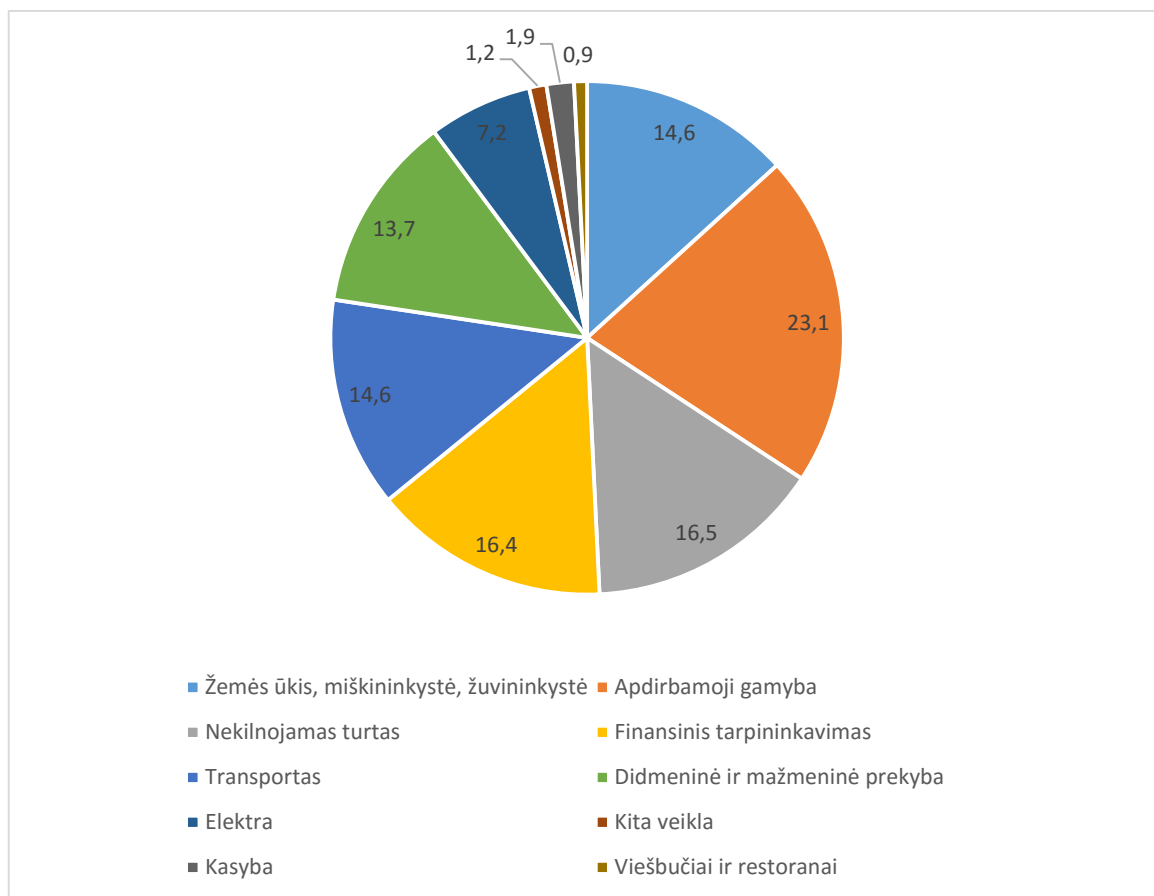
Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui, metų pabaigoje, eurais

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis LR Statistikos departamento duomenimis

Pateiktoje diagramoje yra pastebimas tendencingas ekonominis augimas. Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui 2012 metų pabaigoje sudarė 4072 eurų, tuo tarpu 2013 metais sudarė 4321 eurų. 2014 metų pabaigoje tiesioginės užsienio investicijos tenkančios vienam gyventojui sudarė tik 4404 eurų, o tai lyginant su ankstesnių metų šuoliu yra ganėtinai mažai. Naujausiais duomenimis tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui 2015 metų pabaigoje sudarė 4592 eurų. Atsižvelgus į šios diagramos pateiktus duomenis, galime daryti išvadą, jog remiantis LR Statistikos departamento duomenimis, 2015 metų pabaigoje TUI suma vienam gyventojui atitinka vidutinę Lietuvos gyventojų pajamų sumą per metus.

Tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis pateiktos diagramoje žemiau (žr. 11 pav.)

Tiesioginės užsienio investicijos pagal ekonominės veiklos rūšis, 2015, %

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis LR Statistikos departamento duomenimis

Pagal grafiškai pavaizduotus duomenis matome, jog didžioji užsienio investicijų srauto dalis atiteko apdirbamajai gamybai, t.y. 23,1 proc. Tuo tarpu mažiau užsienio investicijų susilaukė viešbučiai ir restoranai, t.y. 0,9 proc. bei statyba 1,9 proc.

Stabilus ekonomikos augimas bei palanki investicinė aplinka – tai vienos iš pagrindinių paskatų, kurios stimuliuoja TUI srautus į Lietuvą. Panagrinėjus pasaulines TUI tendencijas, pastebėta, kad aktyviausi užsienio investuotojai telkiasi Europos Sąjungos regione, todėl galime daryti prielaidą, jog Lietuva nebus išimtis pagrindinių investuotojų atžvilgiu. Atliekant TUI analizę pagal šalis investuotojas, paaikškėjo, kad Lietuva stambiausius investuotojus pritraukia iš Baltijos jūros regiono šalių. Jos yra pagrindinės strateginės investuotojos daugelyje sektorių. Siekiant išgryninti pagrindines šalis, kurios investuoja Lietuvoje, jos sugrupuojamos pagal sukauptas investicijas Lietuvoje 2012 – 2015 metais (žr. 4 lent.). Toks grupavimas atliktas tam, kad pabrėžti investuojančių šalių tendencijų kitimą.

**Pagrindinės šalys investuotojos Lietuvoje pagal sukauptas TUI 2012 – 2015 metais,
procentais**

Šalis	2012	2013	2014	2015
Švedija	21,33	23,68	26,3	27,31
Lenkija	11,1	10,09	9,65	9,11
Vokietija	10,33	10,06	9,2	9,3
Nyderlandai	7,68	8,72	10,6	10,9

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lietuvos banko statistikos duomenimis

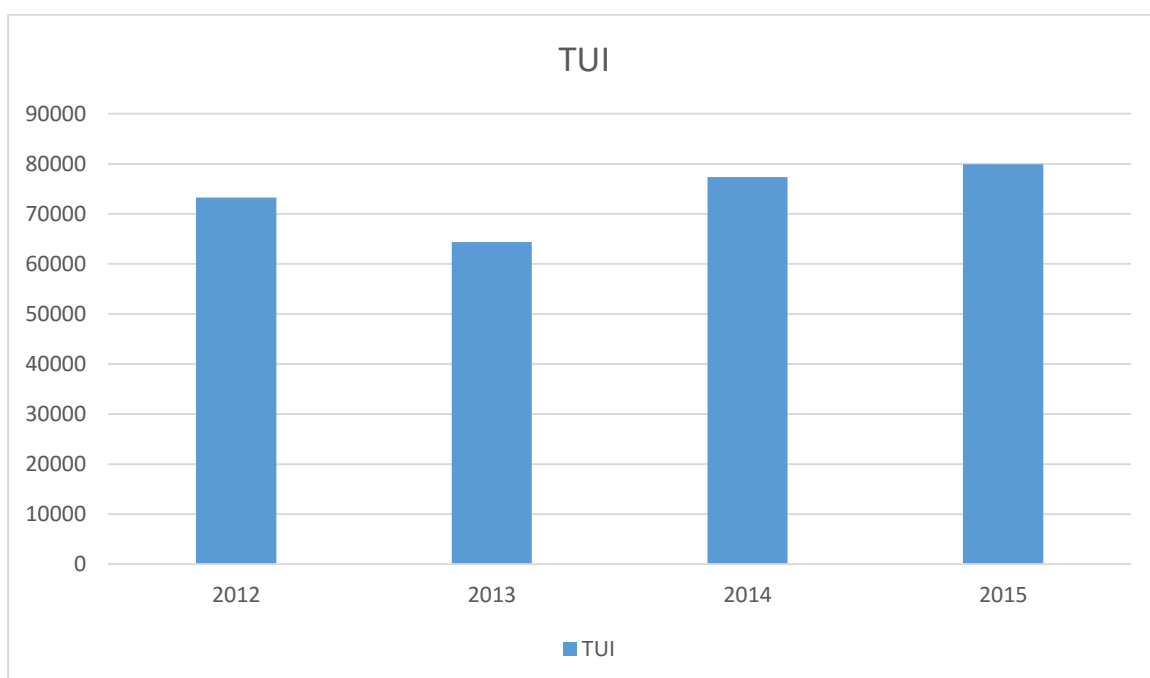
Atlikus statistinių duomenų lyginamąją analizę, ir išgryninus pagrindines šalis investuotojas Lietuvoje pastebėta, jog tiriamuoju laikotarpiu daugiausiai investavo Švedija, Lenkija, Vokietija ir Nyderlandai. Pagal pateiktus duomenis matome, jog pagrindinė investuotoja Lietuvoje nagrinėjamu laikotarpiu buvo Švedija. Lietuvoje tiesioginės užsienio investicijos iš Švedijos 26,3 proc. visų investicijų 2014 metais. Taigi, stebint statistinių duomenų rodiklius, matome, jog skandinavų investicijos Lietuvoje vis didėjo, todėl galime daryti prielaidą, jog kasmet Lietuvoje vis didės teigiami investicijų vystymosi lūkesčiai. Tuo tarpu Lietuvos kaimynė Lenkija taip pat aktyviai investavo. Tačiau pagal pateiktus statistinius duomenis (žr. 4 lent.) matoma, jog investicijų procentas iš kaimyninės šalies su kiekvienais metais mažėjo, tai lėmė geopolitiniai nesutarimai ir Rusijos taikomas embargas Lietuvai. Reikia pažymėti, jog didžiausia Lenkijos investuotoja Lietuvoje yra Mažeikių naftos perdirbimo įmonė „Orlen Lietuva“. Būtent „Orlen Lietuva“ yra užsienio investuotoja, kuris sumoka didžiausią mokesčių dalį Lietuvoje. Išskyrus „PKN Orlen“, didžiausi Lenkijos investuotojai Lietuvoje yra „PZU“, Gyvybės draudimo bendrovė „Aviva“, grupė „Lotos“, AB „Inter Cars“, ribotos atsakomybės bendrovė „Vienna Insurance Group“, AB „Tele-Fonika Kable“, ribotos atsakomybės AB „LPP Primulator“, ribotos atsakomybės AB „Sygnity“, AB „Torunės tvarstymo medžiagų įmonė“, ribotos atsakomybės bendrovė „Inwestbud Holding“.

Pagal pateiktus statistinius duomenis, Vokietija užėmė 3 vietą pagal tiesioginių užsienio investicijų dydį Lietuvoje. Pagal viešai prieinamus LR Statistikos departamento duomenis, daugiausiai Vokietijos įmonės Lietuvoje investavo į finansinę ir draudimo veiklą, didmeninę ir mažmeninę prekybą bei profesinę, mokslinę ir techninę veiklą. Tuo tarpu Nyderlandų investicijos užima ketvirtą poziciją pagal investicijų dydį. Nyderlandų investuotojai patenka į daugiausia investicinių projektų inicijuojančiųjų dešimtuką, kuriame užima devintą vietą. Nurodoma, kad olandų investuotojai vidutiniškai sukuria 181 naują darbo vietą, tenkančią vienam TUI projektui. Aktyviausios projektų iniciatorės - Nyderlandų finansinių paslaugų, IT, verslo paslaugų, transporto ir chemijos bendrovės, o pagal miestus - Amsterdamo, Hagos ir Roterdamo įmonės.

Išanalizavus Lietuvos BVP ir TUI kaitos tendencijas, bei pagrindines šalis investuotojas 2012-2015 metais matome, jog BVP ir TUI rodikliai didėjo, tuo tarpu aktyviausios šalys investuotojos yra kaimyninės ir kitos Europos Sąjungos narės. Tačiau siekiant nustatyti Lietuvos ekonomikos patrauklumo aspektus TUI, būtina paanalizuoti šalis lyderes, kurios pritraukia daugiausiai investicijų globaliniu mastu, bei palyginti Lietuvos rodiklius su ES investicijų rodikliais (žr. 10 pav.) Kaip jau minėta anksčiau, daugiausiai užsienio investicijų pritraukianti Europos Sąjungos šalis yra Suomija. Taigi, palyginus Suomijos, ES ir Lietuvos BVP ir TUI rodiklius, būtų matomas platesnio profilio investicijų vaidmuo, pritraukiant TUI.

12 paveikslas

Suomijos TUI kitimas 2012-2015 metais, mln. eurų

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Trading Economics statistikos duomenimis

Pagal pateiktus statistinius duomenis pastebima, jog tiesioginės užsienio investicijos Suomijoje 2014 metais išaugo iki 77342 mln. eurų, o 2015 metais – 79932 mln. eurų. Tuo tarpu užsienio investicijos Lietuvoje (žr. 9 pav.) 2014 metais siekė 12864 mln. eurų, o TUI 2015 metais – 13355 mln. eurų. Atlikus skaičiavimus, nustatyta, kad Suomija pritraukia 86% daugiau tiesioginių užsienio investicijų negu Lietuva. Taigi, šie statistiniai duomenys parodo, jog Suomijos investicinis klimatas yra kur kas patrauklesnis TUI, nei Lietuvos.

Pirmiausia reiktų paminėti, jog svarbiausias veiksnys pritraukiantis TUI yra šalies BVP augimas (žr. 5 lent.)

Lietuvos, Suomijos ir ES BVP 2015 metais, mlrd. eurų

Lietuva	48,35 mlrd. eurų
Suomija	272,22 mlrd. eurų
ES	13410,2 mlrd. eurų

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Eurostat duomenimis

Mokesčių našta taip pat yra labai svarbus indikatorius užsienio investicijoms. Tai lemia mokesčių sistemos skirtumai, todėl užsienio investuotojams Suomija yra kur kas patrauklesnė, nei Baltijos šalis Lietuva (žr. 12 pav.)

Suomijos ir Lietuvos mokesčių sistemos palyginimas

Mokesčiai	Suomija	Lietuva
Pelno mokestis	24,5%	15%
PVM	24%	21%
Gyventojų pajamų mokestis	Progresinis	15%
Socialinio draudimo mokestis (darbdavio)	18,15% arba 20,55%	31%
Socialinio draudimo mokestis (darbuotojo)	Vidutinis iki 53 metų – 29,26%	3% + 6%
Dividentų mokestis	21%	20%

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Europos Sąjunga neturi įgaliojimų tiesiogiai didinti mokesčius arba nustatyti mokesčių tarifus. Taigi, kiek mokesčių yra mokama, sprendžia šalies vyriausybė, o ne Europos Sąjunga. Kitų mokesčių, pavyzdžiui, pelno ir pajamų mokesčių, atžvilgiu pagrindinė ES užduotis – užtikrinti, kad būtų paisoma nediskriminavimo ir laisvo judėjimo bendrojoje rinkoje principų. Norint tai pasiekti ir spręsti bendrus uždavinius, pavyzdžiui, kovoti su mokesčių slėpimu, reikia, kad visos valstybės narės vis labiau koordinuotų savo veiklą.

Taigi, vertinant šalių ekonominę klimata atsižvelgiama į daugelį faktorių, t.y. politinė aplinka, ekonominė aplinka, šalies įstatyminė bazė ir kt. Taigi, apžvelgus Lietuvos investicinę aplinką, bei palyginus ekonominę situaciją su Suomija ir ES duomenimis, pastebima, jog Lietuva turi palengvinti savo mokesčių sistemos našta, stiprinti šalies konkurencingumą bei didinti šalies BVP.

3.3 Lietuvos investicinės aplinkos SSGG analizė

Stabilus ir darnus tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo garantas yra patraukli investicinė aplinka šalyje. Todėl siekiant pritraukti tarptautinį kapitalą į šalį, būtina išnagrinėti šalies silpnybes, stiprybes, galimybes ir grėsmes tiesioginių užsienio investicijų plėtros atžvilgiu. Taigi, siekiant išgryninti Lietuvos ekonomikos patrauklumą tiesioginėms užsienio investicijoms, šioje projekto dalyje pateikiama Lietuvos investicinės aplinkos SSGG analizė. Žemiau grafiškai pateiktoje lentelėje analizuojamos tos sritys, kurios geriausiai atskleidžia pagrindines šalies investicinės aplinkos stipriąsias ir silpnąsias puses ir tos sritys, kurios padeda atskleisti svarbiausias palankias galimybes ir grėsmes pritraukiant TUI į šalį (žr. 6 lent.).

6 lentelė

Lietuvos investicinės aplinkos SSGG analizė

Stiprybės	Silpnybės
<ol style="list-style-type: none"> 1. Lietuvos narystė ES ir NATO. 2. Valstybės strateginė geografinė padėtis palanki verslo plėtrai. 3. Kvalifikuota bei konkurencinga Lietuvos darbo jėga. 4. Remiantis Eurostat duomenimis, komunalinių ir įvairių kitų paslaugų kainos, gyvenimo sąnaudos Lietuvoje yra vienos iš mažiausių Centrinės ir Rytų Europos šalyse. 5. Remianti Taxation Trends Report 2014, Lietuvoje palyginti su kitomis ES šalimis (Suomija, Danija) maža mokesčių našta. 6. Tarptautinių investuotojų pripažinimas, kad Lietuva patraukli investicijoms šalis. 7. Remiantis Global Competitiveness Report 2014-2015, Lietuva užima 48 vietą pasaulyje pagal savo konkurencingumo lygį. 8. Išplėtotas transporto tinklas. 9. ES fondų 2008-2013 finansinė parama. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Remiantis Eurostat duomenimis, Lietuvoje yra itin siaura ir maža vietinės produkcijos ir tiekėjų rinka, gyventojų perkamoji galia yra ganėtinai žema, lyginant su kitomis ES šalimis narėmis. 2. Didelis biurokratizmas, mažai dėmesio skiriama moksliniams tyrimams, eksperimentinei plėtrai bei inovacijų skatinimui. 3. Remiantis ES valstybių, pritraukiančių daugiausiai TUI, patirtimi, Lietuvoje nėra vieningos institucijos, kuri teiktų informaciją ir konsultacijas užsienio bendrovėms (Olandijoje – NFIA). 4. Bendros sektorinės ar klasterinės strategijos nebuvimas. 5. Vyraujantis teorinis mokymas universitetuose sąlygoja nepakankamai sparčiai prisitaikančios informacijos adaptaciją verslo srityse. 6. Menkos investicijos kuriant valstybės tarptautinio marketingo ir reklamos įvaizdį.

	<p>7. Sudėtingos ir ilgos žemės pirkimo, dokumentų sutvarkymo procedūros.</p> <p>8. Institucijų gausa, korupcija, politinis nestabilumas.</p>
Galimybės	Grėsmės
<p>1. Tiesioginio užsienio investicijų pritraukimo galimybės į MTEP sektorių.</p> <p>2. Inovacijų skatinimas ir kūrimas per TUI.</p> <p>3. 2014-2020m. ES struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa.</p>	<p>1. Pasaulinė krizė neigiamai paveikė TUI srautus.</p> <p>2. Kainų augimo šuolis įvedus eurą.</p> <p>3. Kaimyninės šalys imasi efektyvių veiksmų siekiant pritraukti tiesiogines užsienio investicijas.</p> <p>4. Mažai dėmesio skiriama pramonės politikai</p> <p>5. „Protų nutekėjimas“ bei gausi emigracija mažina investuotojų susidomėjimą šalies investicine aplinka.</p> <p>6. Žemas užimtumas lygis, bendras visuomenės senėjimo faktorius, jaunimo nedarbas.</p> <p>7. Lėta technologinė pažanga.</p>

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Eurostat, Global Competitiveness Report 2014-2015, Taxation Trends Report 2014, Investuok Lietuvoje, prieiga per internetą: <http://www.investlithuania.com/>

Lietuvos narystė NATO ir ES yra vieni iš pagrindinių ir dominuojančių veiksnių, kurie skatina užsienio investuotojus palankiai žvelgti į Lietuvos ekonominę ir investicinę aplinką. Būtent dėl narystės anksčiau minėtuose organizacijose, Lietuva pripažįstama kaip ekonomiškai, politiškai ir socialiai atsakinga ir stabili valstybė, atverianti duris papildomoms verslo plėtros galimybėms užsienio investuotojams. Didelė dauguma užsienio investuotojų pabrėžia, jog Lietuva pasižymi kvalifikuota bei konkurencinga darbo jėga, bei išsiskiria didžiausia rinka Baltijos šalyse. Remiantis Eurostat duomenimis, Lietuva gali pasiūlyti vieną iš didžiausių skaičių specialistų, turinčių aukštąjį universitetinį išsilavinimą ne tik Rytų Europos regione, bet ir ES. Analizuojant Lietuvos investicinę aplinką būtina paminėti, jog Lietuva yra patraukli TUI ir dėl to, jog šalyje vis dar vyrauja žemas darbo užmokestis. Taigi, kvalifikuotos darbo jėgos ir žemo darbo užmokesčio santykis sąlygoja patrauklią investicinę aplinką.

Dar vienas faktorius sąlygojantis patrauklią investicinę aplinką yra gerai išplėtotas transporto tinklas Lietuvoje. Europos Sąjungos transporto komisija Lietuvą įvardijo kaip regiono transporto centrą,

netgi 2 iš 10 prioritetinių Europos tranzito koridorių yra Lietuvoje. Remiantis Eurostat duomenimis, komunalinių ir įvairių kitų paslaugų kainos, gyvenimo sąnaudos Lietuvoje yra vienos iš mažiausių Centrinės ir Rytų Europos šalyse. Tuo tarpu maža mokesčių našta, lyginant su kitomis ES šalimis, taip pat skatina užsienio investuotojų susidomėjimą Lietuva ir jos investicine aplinka. Kitas veiksnys, skatinant TUI, yra tarptautinių investuotojų pripažinimas, jog Lietuva patraukli investicijoms šalis. Daugelis užsienio įmonių investuoja į Lietuvą, turėdamos aiškų tikslą eksportuoti savo produkciją į kitus regionus, ir pasinaudoti Lietuva kaip tranzitui palankia valstybe. Remiantis Global Competitiveness Report 2014-2015, Lietuva užima 48 vietą pasaulyje pagal savo konkurencingumo lygį. Nepaisant visų anksčiau paminėtų stiprybių, būtina paminėti, jog Lietuvos investicinės aplinkos silpnybės yra kur kas blogesnėje situacijoje, nei pagrindinės Lietuvos konkurentės pritraukiant TUI.

Pirmiausia būtina pabrėžti, jog iš esmės Lietuvoje nėra bendros sektorinės ar klasterinės strategijos. Be to, Lietuvoje nėra vieningos sisteminės informacinės bazės, kurioje užsienio investuotojas galėtų lengvai rasti reikalingą informaciją apie egzistuojančias įmones, egzistuojančius konkurentus, potencialius verslo partnerius, galimus rėmėjus ir t.t. Didžioji dauguma užsienio investuotojų pabrėžia ir tai, jog šalyje egzistuoja per didelis biurokratizmas, o tuo pačiu ir savireklamos stygius. Lietuva mažai dėmesio skiria tarptautinio marketingo ir reklamos sričių tobulinimui. Be abejo, menkas universitetų ir verslininkų bendradarbiavimas lemia didžiulį atotrūkį tarp teorinių žinių dėstomų universitetuose ir darbdavių keliamų reikalavimų būsimiems specialistams. Taigi, nepakankamai glaudus mokslo institucijų bendradarbiavimas su gyva rinka sąlygoja ir tai, jog mažai dėmesio skiriama ir mokslinių tyrimų ir inovacijų plėtrai Lietuvoje.

Didėjančios kainos, euro įvedimas, konkurencingumo stoka, išsilavinusių žmonių emigracija, menkas jaunų žmonių užimtumas, lėta technologinė pažanga kelia didelę grėsmę Lietuvos investicinei aplinkai. Tuo pačiu vartotojų skaičiaus mažėjimas, žemo lygio gamybos produktyvumas taip pat mažina šalies investicinį patrauklumą.

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvos investicinė aplinka atitinka pagrindinius užsienio investuotojų reikalavimus, t.y. palankios sąlygos investuoti į pramonės šakas, tačiau tuo pačiu Lietuva labai smarkiai atsilieka inovacijų ir mokslinių tyrimų srityse, kas sąlygoja didžiulę grėsmę ateityje prarasti vis daugiau potencialių investuotojų ir tapti mažiau konkurencinga valstybe. Taigi, tik kompleksinis ir sisteminis problemos sprendimo būdas galėtų sušvelninti Lietuvos investicinės aplinkos trūkumus bei išryškinti privalumus.

4. REKOMENDACIJOS TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ PLĖTRAI LIETUVOJE

Kaip minėta ankstesniuose skyriuose, šalies investicinio klimato patrauklumas priklauso nuo daugelio veiksnių ir skiriasi kiekvienos nagrinėjamos ūkio šakos atveju. Renkantis, kur investuoti, užsienio įmonės pirmiausia vertina verslo aplinką, kvalifikuotų specialistų pasiūlą, eksporto rinkų artumą. Lietuva daugeliu aspektų vertinama teigiamai. Pastaraisiais metais gerėja šalies padėtis tarptautiniame kontekste, formuojamos tinkamos sąlygos investuotojams. Visgi šalyje yra opių aspektų, kurie apsunkina tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą.

Pagrindinės problemos yra susijusios su institucijų gausa ir procesų painumu, korupcija, politiniu nestabilumu. Taip pat nėra pilnavertiškai išnaudojamos potencialios sritys kaip moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra, inovacijų srities plėtra.

LR teisės sistemoje pripažįstami visuotinai paplitę investicijų teisinio reguliavimo principai. Vienodo vertinimo principas reiškia, kad Lietuvos ir užsienio investuotojams pagal Investicijų ir kitus įstatymus užtikrinamos vienodos veiklos sąlygos ir teisėtus interesus gina LR įstatymai. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad LR galioja investicijų į visas ūkio sritis prieinamumo principas. Užsienio investicijos leidžiamos į visas teisėtus komercinės-ūkinės veiklos sritis, išskyrus tas, kurioms LR įstatymai nustato apribojimus. Investicijų įstatymas nustato, kad užsienio investicijos neleidžiamos į valstybės saugumo ir gynybos užtikrinimo veiklą. Taip pat egzistuoja tam tikros sritys, į kurias investuojant reikalinga įgaliotos valstybės institucijos išduota licencija.

Nepaisant įstatymiškai deklaruojamų reguliavimo principų, pripažįstama, jog Lietuvoje yra sudėtingos ir painios verslo kūrimo, įsigijimo, teritorijų planavimo dokumentų rengimo bei derinimo procedūros, nes nėra visiškai laikomasi teisės aktų nustatytų terminų. Ūkio ministerija kartu su Teisingumo ministerija yra pritarusios mažinti verslą kontroliuojančių institucijų skaičių ir taip pagerinti sąlygas verslui šalyje.

Taip pat siekiant supaprastinti biurokratinį mechanizmą, visų pirma, reikalinga veikiančių teisės aktų peržiūra. Daugelis jų buvo priimti atgavus šalies Nepriklausomybę, o atnaujinimas yra vykdomas tik tam tikrų straipsnių redagavimu. Reikalinga nuosekli dokumentų, reglamentuojančių užsienio investicijas, peržiūra. Be to pastebėta, jog LR Seimo dokumentų paieškos sistema nėra pritaikyta kitataučiams. Teisės aktai, įstatymai ir kiti dokumentai pateikiami tik valstybine kalba. Todėl būtų siūloma bent dokumentų santraukas pateikti visuotinai pripažįstamomis tarptautinėmis kalbomis, kad užsienio pilietis galėtų susipažinti su Lietuvoje galiojančia teisine baze.

Kitas koreguotinas investicinės veiklos kūrimo aspektas – Lietuvos politinis stabilumas, t.y. politinės sistemos ir Vyriausybės strateginių krypčių stabilumas bei ilgalaikiškumas. Tai labai svarbu tiek šalies makroekonominėi situacijai, tiek ir verslo aplinkai. Politinio nestabilumo rizika priklauso nuo

Vyriausybės valdymo. Lietuvoje Vyriausybės keičiasi ir kaskart įnešami politikos ir ekonomikos perspektyvų pokyčiai. Pavyzdžiui, naujoji Vyriausybė griežtai kritikavo ankstesnę Vyriausybę ir žadėjo atšaukti kai kuriuos sprendimus. Tokie reformų priėmimai ir atšaukimai, negalėjimas prieiti prie bendros nuomonės investicinės aplinkos gerinimo klausimais tikrai nerodo šalies kryptingos perspektyvos. Taigi politinės valios nepastovumas neigiamai veikia Lietuvos konkurencingumą, silpnina investuotojų pasitikėjimą ir stabdo šalies augimą.

Remiantis Europos Sąjungos valstybių, pritraukiančių daugiausiai TUI, patirtimi, galima teigti, jog prie užsienio investuotojų atėjimo į šalį prisideda šalyje veikiančios institucijos (pavyzdžiui, Olandijoje – NFIA). Lietuvoje yra kelios institucijos („Versli Lietuva“, „Investuok Lietuvoje“), kurios teikia informaciją ir konsultacijas užsienio bendrovėms, ieškančioms būdų optimizuoti veiklą, pasiekti naujas rinkas. Pastaruoju metu pastebimas tam tikrų politinių jėgų raginimas sujungti šias institucijas. Visgi, toks institucijų sujungimas būtų netikslingas. Visų pirma, šių institucijų veiklos kryptis skiriasi: „Versli Lietuva“ užsiima verslo ir lietuviškų prekių eksporto skatinimu, o „Investuok Lietuvoje“ yra tiesioginių užsienio investicijų plėtros agentūra. Reorganizuojant pastarąsias institucijas būtų sukeliama sumaištis ir vėlgi rodomas Lietuvos politinis nestabilumas, o užmegzti ilgalaikiai ryšiai, projektų įgyvendinimas ir plėtra, tikėtina, jog sustotų ar net nutrūktų.

Kaip jau buvo minėta, Lietuva per mažai dėmesio skiria moksliniams tyrimams, eksperimentinei plėtrai ir inovacijų skatinimui. Siekiant pritraukti užsienio investuotojus, reikia atsižvelgti į mūsų šalies turimą mokslo potencialą. MTEP turi padėti kurti pridėtinę vertę ir stiprinti šalies konkurencingumą. Menkas vietinio verslo susidomėjimas į MTEP ir silpni verslo inovaciniai gebėjimai atspindi vertinant inovacijų rezultatus ir lemia Lietuvos ūkio konkurencingumą.

Lietuvoje žinioms ir technologijoms imlios šakos yra palyginti mažos. Jų plėtra neturi didelės įtakos Lietuvos ūkiui, nes didžiąją Lietuvos ekonomikoje sukuriamos pridėtinės vertės dalį sudaro tradicinė pramonės produkcija ir paslaugos (pvz. apdirbamos pramonės sektoriai: maisto produktų ir gėrimų gamyba, medienos ir medinių dirbinių gamyba, baldų gamyba, tekstilės gaminių gamyba, chemikalų, chemijos produktų ir cheminio pluošto gamyba). Dauguma Lietuvos įmonių dirba mažiausiai pelningose pridėtinės vertės kūrimo grandyse, t. y. tarpininkai: tiekia žaliavas, gamina, eksportuoja tarpines detales. Tačiau didėjant gamybos sąnaudoms tokioms įmonėms sudėtinga išlaikyti konkurencinį pranašumą. Dėl gerokai didesnio indėlio į bendrą ekonomikos struktūrą inovatyvumo, efektyvumo vadybinių gebėjimų skatinimas tradicinėje pramonėje gali turėti didesnę teigiamą poveikį visai Lietuvos ekonomikai. Gamybos proceso atnaujinimai, kurie ateitų su TUI projektais, gali padidinti produktyvumą. Platesnis inovacijų naudojimas gali būti vienas iš didesnės pridėtinės vertės produktų kūrimo, didesnio našumo ir tausesnio išteklių naudojimo veiksnių.

Lietuva, siekdama ilgalaikio teigiamo tiesioginių užsienio investicijų poveikio, turi siekti pritraukti šias investicijas į tuos verslo sektorius, kuriuose reikia aukštos kvalifikacijos darbo jėgos ir

kurie ilgalaikėje perspektyvoje kuria pridėtinę vertę. Siekiant pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į MTEP ir kitas pridėtinę vertę kuriančias veiklas reikia orientuotis į didelę pridėtinę vertę kuriančius sumanios specializacijos kryptių investicinius projektus. Viena iš didesnių investicijų į didesnę pridėtinę vertę ir MTEP kliūčių yra kapitalo trūkumas, nes inovacinė veikla siejama su didele rizika, ilgu projektų atsipirkimo laikotarpiu ir stambiomis investicijomis. Labiausiai valstybės paramos reikia inovatyvaus verslo ankstyvajai veiklos vystymosi stadijai, kad būtų galima užtikrinti reikiamą finansavimą pirmaisiais įmonės gyvavimo metais.

IŠVADOS

1. Moksliniuose darbuose investicijų klasifikavimas nėra vienareikšmiškas. Investicijos skirstomos pagal skirtingus kriterijus ir į grupes, t.y. tiesioginės užsienio investicijos, portfelinės užsienio investicijos ir kitos užsienio investicijos. Lyginant su kitomis investicijų rūšimis, būtent tiesioginės užsienio investicijos yra analizuojamos daugiausiai ir itin detalai. Tiek Europos Sąjungos valstybėse, tiek Lietuvoje daugiausiai dėmesio skiriama tiesioginių užsienio investicijų įtakai šalies ekonomikos plėtrai analizuoti. Be to, nustatyta, jog pagrindiniai kriterijai skatinantys tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą į šalį yra bendras vidaus produktas, rinkos dydis, infliacija, mokestinė aplinka, korupcija, biurokratija, darbo užmokestis, produkcijos gamybos išlaidos bei mokesčių našta.

2. Europos Sąjungoje nėra atskiros įstatyminės bazės būtent tiesioginėms užsienio investicijoms, tačiau yra įvairios programos ir iniciatyvos: Europe 2020 Project Bond Initiative, Euratom loans, A Budget for Europe 2020, ir kt. Europos Sąjunga ir valstybės narės iki šiol atskirai siekė bendro tikslo, t.y. sutelti investuotojams teisinį aiškumą ir sukurti stabilią teisingą ir tinkamai reguliuojamą aplinką verslui vykdyti. Tuo tarpu Lietuvoje investicinės veiklos įstatyminę bazę sudaro daugiau nei 50 įstatymų ir kitų teisinių dokumentų, kurie apibrėžia ir reglamentuoja investicinę veiklą šalyje.

3. Lietuvos ekonomikos vystymosi ir plėtros procesai 2012 – 2015 metais buvo pakankamai spartūs. Didžiausi investicijų srantai į ekonominės veiklos rūšis yra apdirbamoji gamyba, didmeninė ir mažmeninė prekyba, finansinis tarpininkavimas, transportas ir elektra. Atlikus TUI analizę pagal šalis investuotojas, paaiškėjo, kad Lietuva svarbiausius investuotojus pritraukia iš visos ES narių, iš kurių pagrindiniai yra Švedija, Lenkija, Vokietija bei Nyderlandai.

4. Atlikus detalią Lietuvos investicinės aplinkos situaciją analizę paaiškėjo, jog tarptautiniuose reitinguose užimama pozicija yra aukšta ir aplinka vertinama konkurencingai tarp analizuotų ES valstybių narių. Tačiau siekiant geriausių rezultatų pritraukiant TUI, rekomenduojama šalyje atlikti įstatyminės bazės korekcijas, sumažinti biurokratizmo apimtį, išlaikyti politinį ir ekonominį stabilumą bei kurti šalies konkurencingumą per inovacijas ir mokslinių tyrimų aspektus. Tuo pačiu reiktų pasinaudoti šalies stiprybėmis, t.y. Lietuvos narystė ES ir NATO, valstybės strateginė geografinė padėtis palanki verslo plėtrai, kvalifikuota bei konkurencinga Lietuvos darbo jėga, tarptautinių investuotojų pripažinimas, kad Lietuva patraukli investicijoms šalis, išplėtotas transporto tinklas bei ateityje išnaudoti visas galimybes, t.y. TUI pritraukimo galimybės į MTEP sektorių, inovacijų skatinimas ir kūrimas per TUI, 2014-2020m. ES struktūrinių fondų investicijų veiksmų programa. Norint pasiektų realių rezultatų rekomenduojama sumažinti Lietuvos silpnybių kiekį, t.y. Lietuvoje yra itin siaura ir maža vietinės produkcijos ir tiekėjų rinka, gyventojų perkamoji galia yra ganėtinai žema, lyginant su kitomis ES šalimis narėmis, didelis biurokratizmas, mažai dėmesio skiriama moksliniams tyrimams, eksperimentinei plėtrai bei inovacijų skatinimui, remiantis ES valstybių, pritraukiančių daugiausiai TUI,

patirtimi, Lietuvoje nėra vieningos institucijos, kuri teiktų informaciją ir konsultacijas užsienio bendrovėms (Olandijoje – NFIA), bendros sektorinės ar klasterinės strategijos nebuvimas, vyraujantis teorinis mokymas universitetuose sąlygoja nepakankamai sparčiai prisitaikančios informacijos adaptaciją verslo srityse. Taip pat pabrėžtinai silpnybės yra menkos investicijos kuriant valstybės tarptautinio marketingo ir reklamos įvaizdį, sudėtingos ir ilgos žemės pirkimo, dokumentų sutvarkymo procedūros, institucijų gausa, korupcija, politinis nestabilumas. Pagrindinės grėsmės Lietuvai norint pritraukti kuo daugiau tiesioginių užsienio investicijų yra tai, jog pasaulinė krizė neigiamai paveikė TUI srautus, pastebėtas ryškus kainų augimo šuolis įvedus eurą. Be to, kaimyninės šalys imasi efektyvių veiksmų siekiant pritraukti tiesiogines užsienio investicijas, mažai dėmesio skiriama pramonės politikai. „Protų nutekėjimas“ bei gausi emigracija mažina investuotojų susidomėjimą šalies investicine aplinka. Be abejo, žemas užimtumas lygis, bendras visuomenės senėjimo faktorius, jaunimo nedarbas yra vieni iš svarbesnių faktorių lemiančių TUI srautų mažėjimą.

LITERATŪRA

1. Alfaro, L. (2003). Foreign Direct Investment: Does the Sector Matter? Harvard Business School.
2. Balasubramanyam, V.N., Salisu, M. & Sapsford, D. (2011). Foreign direct investment and growth in EP and IS countries, *The Economic Journal*.
3. Balatsky, E. (2003). Foreign Direct Investment and Domestic Investment Activity. *Journal of World Economy and International Relations*.
4. Bartasevičienė, V. (2005). *Ekonomine statistika*. Kaunas: KTU technologija.
5. Barro, Robert J., Lee, J-W. (2011). International comparisons of educational attainment. *Journal of Monetary Economics*.
6. Baum, A. E, Hartzell, D. (2011). *Global Property Investment: Strategies, Structures, Decisions*
7. Bengoa, M., Sanchez-Robles, B. (2003). Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from Latin America. *European Journal of Political Economy*.
8. Bevan, A., Estrin, S., Meyer, K. (2011). Foreign investment location and institutional development in transition economies. *International Business Review* 13, p.
9. Blomstrom, M., Kokko, A. (2011). Multinational Corporations and Spillovers. *Journal of Economic Surveys*.
10. Blomstrom, M., Kokko, A. (2003). The economics of foreign direct investment incentives. NBER working paper series.
11. Borensztein, E., De Gregorio, J., Lee, J.-W. (2008). How does foreign direct investment affect economic growth?, *Journal of International Economics*
12. Buckley, P., Wang, C., Cross, A. (2002). FDI, Regional Differences and Economic Growth: Panel Data Evidence from China. *Transnational Corporations*.
13. Buckley, P., Wang, C., Cross, A. (2009). Three phases, one approach. *International Business Review*.
14. Campos, N. (2013). Foreign Direct Investment as Technology Transferred: Some Evidence from Transition Economies. *The Manchester School Paper*.
15. Cibulskienė, D., Butkus, M. (2007). *Investicijų ekonomika: realiosios investicijos*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
15. Davulis, G. (2003). *Ekonomikos teorija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
16. Davulis, G. (2010). *Ekonomikos teorija: vadovėlis aukšųjų mokyklų studentams*. Vilnius: MRU.
17. Degutis M., Tvaronavičienė, M. *Factor analysis of Lithuanian and Estonian inward foreign direct investments//Verslas: teorija ir praktika*. Vilnius, 2006.
18. Desbordes, R. (2010), "Global and diplomatic risk and foreign direct investment", *Economics and Politics*, Vol.22 No.1.

19. Dunning H. J., Lundan M. S. *Multinational enterprises and the global economy*. Edward Elgar Publishing Limited. UK: 2008.
20. Džikevičius, A. (2010). *Investicijos: pagrindinės sąvokos, ekonominė esmė, formos bei teisinis reglamentavimas*.
21. Džiugaitė R., Nedzveckas J. (2001). *Užsienio investicijų dinamika Lietuvoje/Regionų plėtra*.- Kaunas: Technologija.
22. Fedderke, J.W., and Romm, A., (2006), *Growth Impact and Determinants of Foreign Direct Investment into South Africa, 1956-2003, Economic Modelling*, 23.
23. Harding, T., Javorcik, B.S., (2011), “Roll Out the Red Carpet and They Will Come: Investment Promotion and FDI Inflows”. *Economic Journal*.
24. John C. Anyanwu. (2012). *Why Does Foreign Direct Investment Go Where It Goes?*, Working Paper No. 26.
25. Jones, Ch. P. (2010). *Investments: Principles and Concepts*, 11 th Edition.
26. Kaczmarek, M (2013). *France in top five FDI destinations in 2012: Invest in France*.
27. Kalašinskaitė, k. (2009). *Disertacija „Tiesioginių užsienio investicijų poveikis ekonomikos plėtrai Lietuvos ir kitų Baltijos šalių pavyzdžiu“*, VGTU.
28. Kemeny, T. (2010). “Does foreign direct investment technological upgrading?”, *World Development*, Vol. 38 No. 11.
29. Kvainauskienė V. *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Kaunas: Technologija, 2003.
30. Mateev, Miroslav. (2009). *Determinants of Foreign Direct Investment in Central and Southeastern Europe: New Empirical Tests*. *Oxford Journal* 8(1).
31. Miškinis A, Lukaševičiūtė E. *Tiesioginės užsienio investicijos: patirtis Vidurio ir Rytų Europos šalyse. Globalizacija ir Europos Sąjungos raida: nauji iššūkiai// Viešasis administravimas. – 2009*.
32. Morisset, J. (2010). *Does a Country Need a Promotion Agency to Attract Foreign Direct Investment? Policy Research Working Paper No 3028*. The World Bank: Washington, DC.
33. Navickas, V. (2010). *Europos Sąjungos rinkų ypatumai*. Kaunas: Technologija.
34. Owen, E., (2013). *Unionization and Restrictions on Foreign Direct Investment, International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, 39:5.
35. Pilinkienė, V. (2008). *Tarptautiniai ekonominiai santykiai: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija
36. Recept Kok, Bernur Acikgoz Ersoy, (2009) “Analyses of FDI determinants in developing countries”, *International Journal of Social Economics*.
37. Samuolis, G. (2001). *Tiesioginės užsienio investicijos ir jų apskaitos įmonėje ypatumai*. *Ekonomika: mokslo darbai*, Nr. 53.

38. Slangen, A., van Tulder, R. (2009), "Cultural distance, political risk, or governance quality? Towards a more accurate conceptualization and measurement of external uncertainty in foreign entry mode research", *International Business Review*, Vol. 18.
39. Tvaronavičienė, M., Grybaitė, V. (2013). Impact of FDI on Lithuanian economy: insight into development of Economic activities. *Journal of business Economics and management*.
40. Tvaronavičienė, M., Grybaitė, V., Korsakienė, R. (2011). Foreign capital destinations: Baltic states versus. India *Journal of business Economics and management*.
41. Tvaronavičienė, M., Degutis, M. (2007). In Approach to innovations differs in locally and foreign owned firms: Case of Lithuania. *Journal of business Economics and management*.
42. Šečkutė, L. and Tvaronavičius, V. (2007). Analysis of foreign direct investment in the Baltic states. *Business: theory and practice*.
43. Žemgulienė, J., Zaleskytė, J. (2010). Foreign direct investment in Lithuania – sectors of investment as determinants of growth. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*.
44. Wardern, J. (2011) Do foreign direct investment and gross investment promote economic growth?, *Review of Development Economics*.

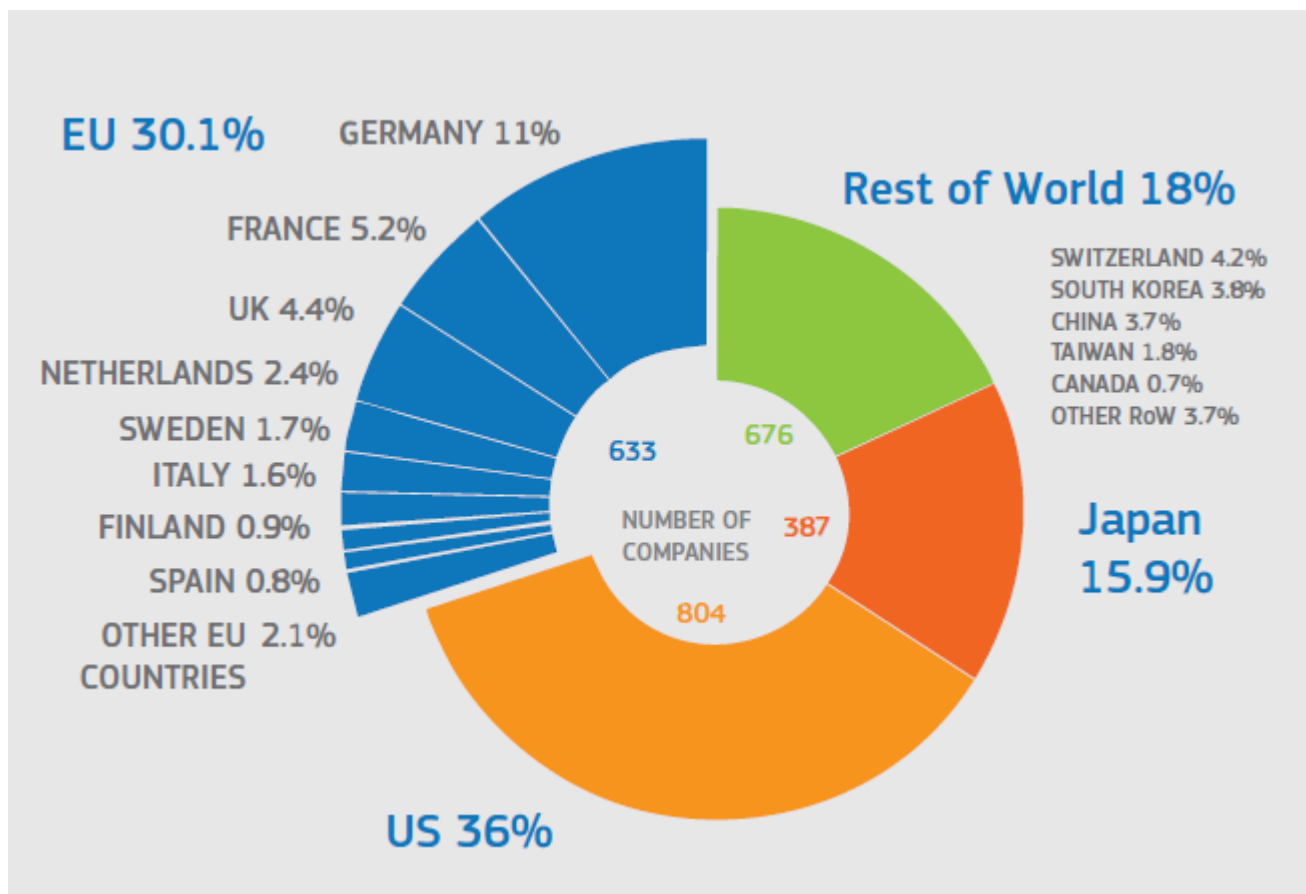
ŠALTINIAI

1. Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2199&status=N>
2. Eurostat metodologija. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tec00107>
3. Global opportunity index metodologija. Prieiga per internetą: <http://www.globalopportunityindex.org/opportunity.taf?page=methodology>
4. Doing business index. Prieiga per internetą: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/lithuania>
5. FDI index. Prieiga per internetą: <https://data.oecd.org/finland.htm>
6. Web of science. Prieiga per internetą: <http://ip-science.thomsonreuters.com/mjl/>
7. Trading economists. Prieiga per internetą: <http://www.tradingeconomics.com/lithuania/indicators>
8. World economic forum. Prieiga per internetą: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/>
9. PESTLE analysis. Prieiga per internetą: <http://pestleanalysis.com/pestle-analysis-business-environmental-analysis/>
10. World investment report 2015. Prieiga per internetą: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf
11. Invest in Finland. Prieiga per internetą: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf
12. EU investment policy. Prieiga per internetą: http://www.en.bmwfw.gv.at/ExternalTrade/Investment_Policy/Seiten/EU-investment-policy.aspx

PRIEDAI

The top 2,500 companies R&D investment by main world regions (% of total €538.5bn) are shown. Credit: European Union

(šaltinis: <http://phys.org/news/2014-12-eu-companies-boost-investment-globally.html#jCp>)

Globalus konkurencingumo indeksas Lietuvoje

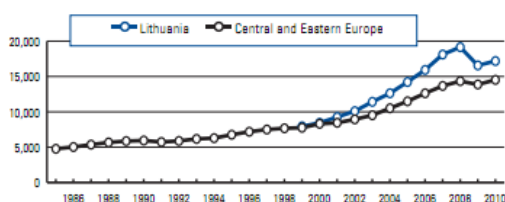
(šaltinis: http://lpk.lt/wp-content/uploads/2015/12/20151201_Global-Competitiveness-Report-2015-2016_Caroline-Galvan.pdf)

Lithuania

Key indicators, 2010

Population (millions)	3.3
GDP (US\$ billions)	36.4
GDP per capita (US\$)	11,044
GDP (PPP) as share (%) of world total	0.08

GDP (PPP) per capita (int'l \$), 1985–2010

Global Competitiveness Index

	Rank (out of 142)	Score (1–7)
GCI 2011–2012	44	4.4
GCI 2010–2011 (out of 139)	47	4.4
GCI 2009–2010 (out of 133)	53	4.3
Basic requirements (34.9%)	49	4.8
Institutions	62	3.9
Infrastructure	43	4.6
Macroeconomic environment	73	4.7
Health and primary education	46	6.0
Efficiency enhancers (50.0%)	48	4.3
Higher education and training	26	5.1
Goods market efficiency	64	4.3
Labor market efficiency	54	4.5
Financial market development	89	3.9
Technological readiness	34	4.7
Market size	79	3.5
Innovation and sophistication factors (15.1%)	50	3.8
Business sophistication	54	4.1
Innovation	48	3.4

Stage of development

